

डॉ. जयंती नायक हांच्या वेंचीक कथांतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा.

एम. ए पदवे खातीर

कोंकणी विभाग, गोंय विद्यापीठ

सादर केल्लो कोंकणी प्रबंध

सोदवावर करपी

प्रतिमा भुतो गांवकार

मार्गदर्शक

प्रा. रमा दिनकर मुरकुंडे

सहायक प्राध्यापक, कोंकणी विभाग

गोंय विद्यापीठ, ताळगांव गोंय

कोंकणी विभाग

गोंय विद्यापीठ,

ताळगांव गोंय- 403 206

एप्रील, 2022.

जाहीरनामो

‘डॉ. जयंती नायक हांच्या वेंचीक कथांतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा’ हो प्रबंध कोंकणी विभाग, भाशा आनी संकाय, गोंय विद्यापीठ, ताळगांव गोंय- 403 206 हांगा तयार केला. दुसऱ्या खंयच्याच विद्यापिठांक वा संस्थेक कसलेच पदवे खातीर वा पदविके खातीर पुराय रूपान वा एकाद्या वाट्यान सादर करूंक ना अशें हांव प्रमाणीत करता.

थळ: गोंय विद्यापिठ

कु. प्रतिमा भुतो गांवकार

तारीख:

बसका क्रमांक- 20P0180011

रमा मुरकुंडे

मार्गदर्शक

गोंय विद्यापीठ,

कोंकणी विभाग

डॉ. हनुमंत चोपडेकार

विभाग मुखेली

कोंकणी विभाग

गोंय विद्यापीठ.

उपकाराचीं उतरां

‘जयंती नायक हांच्या वेंचीक कथांतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा’ हो प्रबंध पुराय करपा खातीर म्हाका जाणीं मदत केली तांचें उपकार मानल्या शिवाय कामाचें सार्थक जावचें ना. सगळ्यान पयली हांव प्रा. रमा दिनकर मुरकुंडें हांचें उपकार मानतां. प्रबंधाचो विशय वेंचपा पासून प्रबंध पुराय जाय मेरेन, योग्य त्या वेळार फावो तशें मार्गदर्शन दिवन ह्या सोदवावराची परिपूर्णताय करपाक तिचो हातभार आसा. हाका लागून हांव सदांच तिचें उपकारी आसतलें. तशेंच गोंय विद्यापिठाचें विभाग मुखेली डॉ. हनुमंत चोपडेकार हांचेय हांव उपकार मानतां.

आपलो मोलादीक वेळ काडून मुलाखतीच्या प्रस्तावाक हयकार दिवपी डॉ. जयंती नायक हांचे मनाकाळजांतल्यान हांव उपकारी आसा. तशेंच गोंय विद्यापिठाच्या ग्रंथालयांतले आनी कृष्णदास शामा ग्रंथालयांतले ग्रंथपाल आनी हेर कर्मचारी वर्गाचेय हांव उपकारी आसां.

प्रतिमा भुतो गांवकार

थळ: गोंय विद्यापीठ.

प्रस्तावना

‘डॉ.जयंती नायक हांच्या वेंचीक कथांतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा’ हया प्रबंधांत उपेक्षीत वर्गाचेर अभ्यास जाला. उपेक्षीत म्हळ्यार समाजीक, अर्थीक, राजकीय पांवड्यार उणो लेखिल्लो वर्ग. सतेन आशिल्ल्या शासकां कडच्यान दडपण सोंसपी मनीस वा वर्ग उपेक्षीत थारता.

समाज वेगवेगळ्या वर्गांनी कसो वाटून गेला, समाजांत मनीस वा वर्ग दुसऱ्यांक कसो कमी लेखता, वा सत्तेर आशिल्लो वर्ग सकयल्या वर्गाचेर आपलो अधिकार कसो जमयता हाचोच सोद घेवप म्हळ्यार उपेक्षीतांच्या जिणेचो अभ्यास. समाजांत लोकांचे वेगवेगळे वर्गीकरण जाल्लें आसा तातूंत सकयल्या पांवड्यार आसा तो वर्ग उपेक्षीत थारता असो म्हजो समज आशिल्लो, देखून हो समज कितपत बरोबर आसा हो अभ्यास हया प्रबंधा वरवीं करपाचो यत्न केला.

जयंती नायकाच्यो कथा, कथेंतलो उपेक्षीत वर्ग आनी त्या वर्गाचें वर्गीकरण हें दोनूय सोद प्रबंधाचें मुखेल घटक हावें निश्चीत केलें.

एम.ए पांवड्याचेर फाटल्या वर्साच्या भुरग्यांचें सोद प्रबंध चाळटाना डॉ. जयंती नायकाचे साहित्याचेर केल्ले सोद प्रबंध मेळ्ळे. तिच्या साहित्याक खंयचोय एक सिध्दांत जोडून सोद प्रबंध करपाची म्हजी इच्छा जाली. हे इच्छेक उपेक्षीत सिध्दांतांच्या माध्यमांतल्यान पुराय करूंक येता अशें म्हजे मार्गदर्शकांनी सुचयलें. देखून प्रबंधाचो माथाळो ‘डॉ. नायक हांच्या वेंचीक कथांतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा’ हो निश्चीत जालो.

उपेक्षीत वर्ग अभ्यासतना वेगवेळ्या विचारवंतांची मतां अभ्यासून ते निकश कथेक जोडून पळयिल्ल्यान ह्या प्रबंधाची वाट मेकळी जाली आनी कथांनी पडबिंबीत जाल्ल्या उपेक्षीत वर्गाचो सोद मुखार व्हेलो.

डॉ. जयंती नायक हांचो पिढ मुळांत संशोधकाचो आशिल्ल्यान ह्या विशयांत तांचो वावर खूब जाला आनी पुस्तकांय प्रकाशीत जाल्यात. कथा हो साहित्य प्रकार म्हज्या आवडिचो आशिल्ल्यान डॉ.जयंती नायकाच्यो कथा अभ्यासपाक घेवन अभ्यासाचो आवाठ थरायलो.

विशयाक न्याय दिवपा खातीर काम करतना मुलाखत सुचली. सोदवावराची परिपूर्णताय करपाक हावें डॉ. जयंती नायक हांची मुलाखत घेतली. मुलाखतींतल्यान विशयाची खोलायेन म्हायती मेळ्ळी. डॉ.जयंती नायकाल्या चारूय कथा संग्रहांचो खोलायेन अभ्यास करून 26 कथा प्रबंधा खातीर निवडल्यो. कथा संग्रह: 'गर्जन', 'अथांग', 'तिची काणी', आनी 'आर्त'.

मांडावळ		
क्रम	प्रकरण	पान नंबर
1.	उपेक्षीत	2
1.1	उपेक्षीत: एक वळख	2
1.2	उपेक्षीत: व्युत्पत्ती	2
1.3	उपेक्षीत: व्याख्या	2
1.4	उपेक्षीत: इतिहास	3
1.4.1	आन्तोनियो ग्राम्स्की	3
1.4.2	रंजीत गुहा	7
1.4.3	दिपेश चक्रबोर्ती	8
1.4.4	गायत्री चक्रबोर्ती स्पिवाक	9
2.	डॉ. जयंती नायक: वळख	14
3.	कथेंतलो उपेक्षीत वर्ग: सिध्दांतीक नियाळ	36
3.1	गायत्री स्पिवाकाच्या सिध्दांताच्या नदरेंतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा	36
3.2	रंजीत गुहा आनी दिपेश चक्रबोर्ती हांच्या सिध्दांताच्या नदरेंतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा	72

3.3	आन्तोनियो ग्राम्स्कीच्या सिध्दांताच्या नदरेंतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा.	83
4.	निश्कर्श	85
5.	आदरावळ	90
6.	परिशिष्ट	92

प्रकरण पयलें

1. उपेक्षीत

1.1 उपेक्षीत- एक वळख

उपेक्षीत म्हळ्यार समाजीक, राजकीय, अर्थीक पांवड्यार उणो लेखिल्लो वर्ग. सत्तेर आशिल्ल्या शासकां कडच्यान दडपण सोंसपी मनीस वा वर्ग उपेक्षीत थारता. 'उपेक्षीत' हें उतर सोशीक मनशाक उल्लेखून आयला. एखादो व्यक्ती आपले विचार मांडपाचे हक्क वगडावन बसता ताका उपेक्षीत म्हणतात. उपेक्षीत ह्या संकल्पनेक वेगवेगळे तरेन अभ्यासू येता. आयज सत्तेर आशिल्ल्या वर्गा कडच्यान सकयलो वर्ग दडपण सोंसता ताकाच उपेक्षीत लेखप योग्य जावचेना. जात, रंग, रूप, वेवसाय, लिंग, धर्म हातूंत लेगीत उपेक्षीतपण दिसून येता.

1.2 व्युत्पत्ती.

'उपेक्षीत' (Subaltern) हें उतर मूळ लातीन भाशेंतल्यान आयलां. Sub म्हळ्यार below आनी alterns म्हळ्यार all others. उपेक्षीत हें उतर हेरांक जाती प्रमाणे वा अर्थीक स्थीती प्रमाणे कमी लेखपापासत वापरतात. सत्तेन फाटीं आशिल्ले, राजकीय हक्क नाशिल्ले वा अर्थ वेवस्थेंत सकयल्या स्थानार आशिल्लो वर्ग जांचेर सत्तेर आशिल्लो वर्ग शासन चलयता तो म्हळ्यार उपेक्षीतांचो वर्ग . हातूंत गरीब, दलीत, शुद्र आदी. हांचो आस्पाव जाता.

1.3 उपेक्षीतांच्यो व्याख्या.

- A person holding a subordinate position specifically : a junior officer (as in British army)

अर्थ- गौण पदाचेर आशिल्लो व्यक्ती. ब्रिटीश सैन्यंत कनिश्ठ अधिकारी.

- Subaltern as a person holding a subordinate position.

गौण पदाचेर आशिल्ल्या व्यक्तीक उपेक्षीत म्हणटात.

- The term subaltern originated in British army in 16th century, to denote an army officer of a lower rank.

16 व्या शेंकड्यांत ब्रिटीश सैन्यांत 'उपेक्षीत' उतराचो उगम जालो, जो सकयल्या पांवड्या वेल्या सैन्याक सुचीत करता.

1.4 इतिहास

1.4.1 आंतोनियो ग्रामस्की

आन्तोनियो ग्राम्स्की हो इतालियन विद्वान. ताचो जल्म 22 जानेवारी 1891 वर्सा जालो. उपेक्षीतांच्या इतिहासाचेर नदर मारली जाल्यार आंतोनियो ग्राम्स्की हाणें 'हेजीमोनी' ह्या संकल्पनेंतल्यान आपले विचार मांडिल्ले मेळटात.

'हेजीमोनी' हें उतर मूळ 'हेजीमोन' ह्या ग्रीक उतरांतल्यान आयला जाचो अर्थ फुडारी/ मुखेली/शासक असो आसा. हेजीमोनीची संकल्पना मार्क्सवादाच्या विचारां कडेन संलग्न आसा. ग्राम्स्की हो मार्क्सवादी विचारवंत. तांचे चडशें लिखाण तांणी २० वर्सा बंदखणींत आशिल्ल्या वेळार पुराय केलें आनी तांचें तें लिखाण 'Prison Notebooks' ह्या नांवान वाचपाक मेळटा.

हेजामोनी म्हळ्यार सत्तेन आशिल्ल्या वर्गान सकयल्या वर्गाचेर आपले शासन चलोवप, वर्चस्व गाजोवप. ग्राम्स्कीच्या मता प्रमाण हें शासन बळजबरीन जायना, तर समाजीक बांधावळींत सगळ्यांच्या संमतीन वा अनुमतीन शासकाक शासन चलोवंक मेळील्लो हो अधिकार आसा. हाची देख म्हळ्यार ग्राम्स्कीन रचिल्लो 'कल्चरल हेजीमोनीचो सिध्दांत' (Theory of Cultural Hegemony).

ग्राम्स्की मार्क्सवादी विचारवंत आशिल्ल्यान ताका सदांच प्रश्न पडटाले की मार्क्सवादचो सिध्दांत(Marxism theory) सफळ न जावपा फाटले कारण कितें काय? आनी ह्याच प्रश्नांचेर तांणी आपले संशोधन चालू केले आनी 'सांस्कृतीक वर्चस्ववाद' हो सिध्दांत रचलो. ग्राम्स्कीक 'नवो मार्क्सवादी' म्हणून वळखतात. मार्क्सवादी आसून लेगीत ताणें आपलें वेगळे विचार मांडून तें हेजीमोनी ह्या संकल्पनेंतल्यान स्पश्ट केल्यात. ग्राम्स्कीच्या मता प्रमाण मार्क्सवाद सफळ जावना कारण तातूंत सांस्कृतीक(Cultural) हेजीमोनीची संकल्पनाच नासली.

- सांस्कृतीक वर्चस्ववाद म्हळ्यार कितें?

मार्क्साच्या मता प्रमाण अर्थवेवस्था ही राज्यवेवस्था, समाजवेवस्था आनी संस्कृताय अशो तीनूय वेवस्था चलयता. कार्ल मार्क्सान फक्त अर्थवेवस्थेक म्हत्व दिला आनी ताच्या आदारार हेर वेवस्था चलयल्यात. मनशाचे भुमीकेक ताणें म्हत्व दिवना. हांगाच ग्राम्स्की आनी मार्क्साच्या विचारां मदीं फरक जाणवता. ग्राम्स्कीच्या विचारा प्रमाण समाजांत एक असो वर्ग आसता जो संस्कृतायेक म्हत्व दिता. कार्ल

माक्स संस्कृतीक लेगीत अर्थीक स्थिती चलयता अशें म्हणटा पूण संस्कृताय ही वेगळी आसता, इतिहासीक संदर्भान वेगळी थारता अशें ग्रामस्की म्हणटा.

जेन्ना आमी इतिहास धवळून पळयतात तेन्ना वेगवेगळे व्यक्ती, राजा, विद्वान आपली वेगळी भुमीका घेवन आयिल्ले पळोवंक मेळटात. देखीक - हिटलर, मुसोलिनी, गांधी आनी हेर..

- संस्कृताय म्हळ्यार कितें?

संस्कृतायेंत वेगवेगळ्यो परंपरा आस्पावतात. समाजाची जेन्ना संरचना जाता त्या वेळार ते संरचनेंत मुल्यां तयार जातात. समाज आनी मुल्यांचे लागींचें नातें आसता. प्रत्येक मनीस ह्या समाजीक मुल्यांक प्रकृतीक मानून चलता.

देखीक - नमस्कार करप.

मनीस ह्या मुल्यांक जेन्ना प्रकृतीक मानूंक लागता तेन्ना त्या मुल्यांक धरून जी समाजीक वेवस्था तयार जाल्ली आसता तांतूत मनीस एकरूप जाता. ग्रामस्की म्हणटा जरीं हीं मुल्यां मनशान रचिल्लीं आसली तरी समाजांत एक अशी वेवस्था तयार जाल्ली आसता जी सांस्कृतीक मुल्यांक वास्तवान प्रकृतीक आसात हें पटोवन दिता आनी समाज तांकां आपणायता. कारण प्राकृतीक गजालीक आपणावपाचें एक तथ्य मनशां मदीं रुजलेलें आसता. मनशान रचिल्ल्या मुल्यांक लेगीत प्रकृतीक रूप दिलें जाल्यार त्या प्राकृतीक वेवस्थेक मनीस म्हत्व दिता.

देखीक- बुडटी ही मनशान उद्देगीकरणाक लागून धर्तरेची वाट लायिल्ल्या कारणान कां वाठारांनी बुडटी येता. पूण मनीस हें सगळें आडनदर करून बुडटी येवप हें प्राकृतीक अशें मानता.

ग्रामस्की हे वेवस्थेक सामान्य रितीन स्विकारता. तो म्हणटा हांगा भांडवलदारांक (capitalist) चड म्हत्व आसता. भांडवलदार ह्या मुल्यांक नव्यान निर्माण करता आनी ताची खात्री भौसाक पटोवन दिता. तेन्ना भौस हें सगळें प्रकृतीक नदरेन आपणायता, तेन्ना ताचेर आक्रोश वा ताचो विरोध करिना.

ग्रामस्की म्हणटा भांडवलदारी समाजांत (Capital Society) दोन समाज आसतात: राजकीय समाज(Political society) जंय बळजबरीन शासन जाता, आनी दुसरो तांतूतलो नागरी समाज.

देखीक- सरकार, सेना, पुलीस न्यायाधिकार क्षेत्र जंय एकदो एखादे मत मानीना जाल्यार कायद्यान ते ताका मानून घेवचे पडटा.

ह्या राजकीय समाजांत एक नागरी समाज (Civil society) आसता. ह्या समाजांत सरकार नासता. ह्या समाजाचेर राजकीय समाज ताबो दवरता. राजकीय समाज नागरी (civil) समाजाक मार्गदर्शन करता. ह्या समाजांतलो पत्रकार राजकीय समाजाकडेन सहयोगी संबंद दवरता. एके तरेचें प्राधान्य तयार जाता. आनी अशें तरेन पुराय समाजाचेर एक संस्कृतीक प्राधान्य स्थापीत जाता. नागरी समाज सांगता तेच खरें मानून वाद विवादाक लोक न्हयकारतात. नागरी समाज तयार करपाक तीन तत्वां गरजेचीं: हुशारकाय, शिक्षण आनी तत्वगिन्यान.

हया तीनूय मुल्यांक धरून चलपी मनीस सामान्या मनशाक तांचो जो वर्तमान आसा, समाजीक, अर्थीक स्थिती आसा तीच योग्य आसा सांस्कृतीक मुल्यांच्या हितान आसा हे पटोवन दिता. तर हांगा खंयच बळजबरीन शासन जायना. कामगार वर्ग जेन्ना हें स्विकारता, स्थितीक मान्यताय दिता ती मान्यताय स्वभावीक नासता जाल्यार निर्माण केल्ली आसता.

समाजांत जो कोण सत्तेर येता तो आपल्या मुल्यांक सांस्कृतीक मुल्यां म्हणून समाजाक पटोवन दिता आनी लोकांक हीच प्राकृतीक वेवस्ता आसा अशी खात्री करून दिता. लोक जेन्ना हाका मान्यताय दितात तेन्ना ते आपल्या आर्थीक परिस्थितीक लागून एखाद्या व्यक्तीक वा वेवस्थेंत वा शासनाक दोश दिनात आनी प्रकृतीक मानतात. विरोध करपाचो विचार गळून पडटा. हाकाच प्राकृतीक सोशण अशें म्हणटात, म्हळ्यारच सांस्कृतीक वर्चस्ववाद.

1.4.2 रंजीत गुहा

रंजीत गुहा हे दक्षीण आशियेंतले नामनेचे इतिहासकार आसले. तांचो जल्म २३ मे १९२२ वर्सा सिध्दाकती हांगा जालो. उपेक्षीतांच्या जिविताचेर सोदवावर करून तांच्या जिणेचेर आदारीत कितलेश्याच पुस्तकांचें संपादनय केला.

इतिहास हो चडशा वेळार उंचेल्या वर्गाची वळख करून दिता. पूण जेन्ना आमी उपेक्षीतांचो अभ्यास करतात त्या वेळार चड भर उणें लेखिल्ल्या वर्गाचेर दितात. 'Subaltern studies' हें उपेक्षीतांच्या आवाजा खातीर बरयल्लें खंड. दक्षीण आशियेंतल्या उपेक्षीत लोकांचे हाल उपाद्रे जाणून घेवन, तांणी आपल्या संशोधनांतल्यान एकूण ६ खंड Subaltern studies हया माथाळ्या खाला उजवाडाक

हाडलें. रंजीत गुहाचे मता प्रमाण दक्षिण आशियेंत उपेक्षीत म्हळ्यार एखाद्या मनशाक वा वर्गाक जात, वय वा लींग ह्या निकशांचेर उणें लेखप.

रंजीत गुहान आपले वांगडी इतिहासकार सहीद अमीन, पार्थ चटर्जी, देवीड अर्नोल्ड, ग्यान पांडे आनी देवीड हार्डीमन हांच्या वांगडा मेळून उपेक्षीतांच्या इतिहासाचे, समाजशास्त्राचें, राजकरणाचें, अर्थीक वेवस्थेचें आनी संस्कृतीचें अध्ययन करून एकूण ५ निबंद खंड 'Subaltern Studies' ह्या नावांन उजवाडाक हाडले.

रंजीत गुहान रचिल्ल्या खंडांत स्वातंत्र्या पयली (pre-independent) शेतकारांक जमीनदारांचो हक्क दिवन तांचेर बळजबरी करीनासतना, सामान्य रितीन (जमीनदार) ह्या पदाचेर कशें उणें लेखताले हाचेर बरयल्लें आसा. तशेंच एक अस्तुरी, बायल म्हणून आनी विधवा म्हणून कशी दोनदां उपेक्षीत थारताली हाचेरय त्या खंडांत अभ्यास मांडला.

1.4.3 दिपेश चक्रबोर्ती

दिपेश चक्रबोर्ती हे भारतांतलें नामनेचे इतिहासकार. तांणी उत्तर वसाहती उपरांत मांडलेल्या सिध्दांतांत (post colonial) आनी उपेक्षीतांच्या अभ्यासांत (subaltern studies) आपलें व्हड योगदान दिला. तांचो जल्म १९४८ वर्सा कोलकत्तात जालो.

‘सबाल्टर्न स्टडीज’ ह्या संशोधन वावराचो ते वांगडी आशिल्ल्या करणान ते म्हणटात. *"Subalternity understands the term to mean "The composite culture of resistance to and acceptance of domination and hierarchy"*

(D'souza, Glenis, Maria *Fiction in English Translation: A Critical study. Taleigao Goa: Goa University, 2016.*)

सोप्या पध्दतीन समजूचे जाल्यार उपेक्षीत म्हळ्यार आवाज नाशिल्ले वा दडपणांत आशिल्ले लोक. हेच लोक जेन्ना शिक्षीत जातात तेन्ना ते सत्तेक विरोध करतात.

भारताच्या संदर्भात हांतूंत दलित, बायलो, कामगार वर्ग, उपेक्षीत जात आनी हेर उणे लेखिल्ल्या वर्गांचो आस्पाव जाता अशें दिपेश चक्रबोर्ती म्हणटात.

तांच्या मता प्रमाण समाजाचें हें चक्र चलोवंक दोन वर्ग म्हत्वाचे आसात.

- सत्ता गाजोवपी
- सौशीक वर्ग

उपेक्षीत वर्गाच्या उलोवण्याक म्हत्व नासता. सत्ताधारी वर्गाच्या शेका खाला तांकां चिडीतात. अशा अवस्थेंत उपेक्षीत वर्ग दोन तरेन जाप दिता:-

- सत्ताधारी वर्गाच्या वागणूकेक मान्यताय दिता.
- तांच्या वागणूकेक विरोध करून स्वताक तांच्या छळणुकेंतल्यान मुक्त करपाचो यत्न करता.

1.4.4 गायत्री चक्रबोर्ती स्पीवाक

गायत्री चक्रबोर्ती स्पीवीक हिचो जल्म २४ फेब्रुवरी १९४२ वर्सा कोलकाता हांगा जालो. तिका अस्तुरिवादी(बायलांच्या स्वातंत्र्याचो पुरस्कार करपी) म्हणून वळखतात. उत्तर वसाहत काळांत मांडलेल्या सिध्दांतांत तिणें उपेक्षीतांच्या जिणेचो सोद घेतलो.

तिणे अभ्यास करून बरयल्ल्यो कांय कृती म्हळ्यार:-

- In other worlds.
- Can the subaltern speak?
- Jacques Derrida हाचे 'Grammatology' ह्या कृतीचो तिणे अणकार केला.

उपेक्षीतांचे मूळ जरी आतोनीयो ग्रामस्कीन घातले पूण ताचेर साबार संशोधकांनी सोदवावर केल्लो पळोवंक मेळटा. उपेक्षीतांच्या इतिहासाचेर भर घालपी बायलमनीस म्हळ्यार गायत्री चक्रबोर्ती स्पीवाक.

उत्तर वसाहत काळाची फाटभूंय समजून घेतना गायत्री स्पीवाक उपेक्षीतांचो सोद घेता. तिच्या मता प्रमाण उपेक्षीतांचो उल्लेख तिसऱ्या जगांतल्या देशांत (third world country) जाता. Third world country म्हळ्यार जाचेर आदीं शासकानी राज्य केला आनी ती उदरगतीच्या पांवड्यार आसात (developing country). उपेक्षीतांच्या आवाजाक म्हत्व नासता. उपेक्षीतांच्या मतांक म्हत्व कित्याक दिनात हाचेर गायत्री स्पीवाक भर दिवन ताचेर टिका करता.

स्पीवाक आपल्या संशोधनांत बायलांच्या जिणेचेर भर दिता. ती म्हण्टा "womens speech is almost considered as non speech." (D'souza, Glenis,

Maria Fiction in English Translation: A Critical study. Taleigao Goa: Goa University, 2016.)

हांगा ती हिंदू समाजाच्या सती प्रकियेचेर टिका करता. पुरुशप्रधान समाज आनी भारताच्या देशी संस्कृतीच्या संबंदातल्यान बायलांचें हें सोशण जातालें अशें ती म्हण्टा.

ब्रिटीशांनी लागू केल्ल्या पुरुशी सम्राज्यवादी विचारसरणी (Masculinist Imperialist Ideology) हाच्याखाला लेगीत बायलो उपेक्षात थारल्यात अशें तिचें म्हणणें.

स्टीफन मोरटोर्न हांणी आपल्या “गायत्री चक्रबोर्ती स्पीवाक” ह्या पुस्तकांत मांडला गायत्री चक्रबोर्ती वसाहती उपरांतच्या (post colonial) राज्यांत उपेक्षीतांची व्याख्या बायलांच्या जिणेचेर आदारून तयार करता. खंयच्याय कार्यांत बायलांक वाटेकार जावपाक न्हयकारताले.

भारतांत एक अस्तूरेक एक बायमनीस म्हणून आनी एक विधवा बायलमनीस म्हणून कशें वेगवेगळ्या पध्दतीन उपेक्षीत दवरतात ताचेर ती टिका करता. लिंगीक भेद जो भारतांत सात्यत्यान चलत आयला पुरुशप्रधान समाजांत एक बायलमशेक कशे परत परत दुय्यम लेखतात हाचेर ती उलयता. हाका आमी उप-उपेक्षीतांची जीण जगप अशें म्हणू येता.

स्पीवाकाच्या मताप्रमाण बायलेक सगळ्यांत चड कमी लेखतात. ही वागणूक फक्त शासकां कडच्यान जायना जाल्यार तांच्या समाजा मनशां कडल्यान लेगीत मेळटा. सतीची देख ती घेता कारण सती प्रथा ही फक्त बायलां खातीर आसता, दादल्या

खातीर न्ही आनी पुरुशप्रधान समाज जाल्ल्या कारणान बायल उपेक्षीत थारतात, हाचे आड उलोवंक शकनात अशें तिचें मत.

वयर वेगवेगळ्या विद्वानांनी केल्ल्या उपेक्षीतांच्या सोदवावराचेर आदारून जयंती नायक हांच्या कथेंत आयिल्ल्या उपेक्षीतांचो अभ्यास अर्थीक, जातीक, लैंगीक दृश्टीकोणांतल्यान करपाचो यत्न केला.

प्रकरण दुसरें

2. डॉ. जयंती नायक: वळख

- जिवीत आनी साहित्यीक वावर.

जयंती नायक हिचो जल्म 6 ऑगस्ट आमोणें केपें हांगा जालो. 1968 वर्सा आमोणें केपें हांगच्या मुळावे शाळेंत प्रवेश घेतलो. 1974 वर्सा सवेक आसतना गांवांत उत्सवा निमतान सादर केल्ल्या कोंकणी नाटकुल्यांत (अशोक कामत हांचे लागी तांची इश्टागत जाली) ल्हनशी भुमिका केली आनी ते निमतान कोंकणी माचयेर प्रवेश. 1972-1978 हया वर्सांनी, हॉली क्रॉस इन्स्टिट्यूट, केपें हांगा पांचवी ते धावी मेरेनचें शिकप घेतलें. 1978-1980, गार्डीयन एजंल हायर सेकेंडरी स्कूल, कुडचडें हांगा उच्च माध्यमिक शिकप पुराय केलें.

केंद्रीय साहित्य अकादेमी पुरस्कार प्राप्त कोंकणींतली नामनेची साहित्यीक आनी लोकवेद संशोधिका. कथा, कविता, व्यक्तीचित्रां, निबंध, बालसाहित्य, नाटक, लोकवेद, अनुवाद अशा विविध प्रकारांत लेखन केला. संपादनचेंय काम केला. कोंकणी तशेंच मराठी भाशेंतल्या विविध वर्तमान पत्रांनी स्तंभलेखन केलां. आतांमेरेन सुमार चाळीस पुस्तकां प्रकाशीत जाल्यात. गोवा कोंकणी अकादेमीच्या 'अनन्य' हे साहित्य पत्रिकेची ती संपादक आसा.

- साहित्याक वावर

- साहित्याच्या मळार लेखनाची सुरवात तिणें मराठी भाशेंतल्यान केली. जानेवरी 1980 वर्सा तिची 'वणवा' नांवाची पयली कथा मराठींत आयली.
- 1981 वर्सा 'तळमळ' ही पयली कोंकणी कविता 'चित्रंगी' दिवाली अंकांतल्यान प्रसिध्द जाली. 'चित्रंगी' कविता सर्तींत उत्तेजनार्थ बक्षीस तिका प्राप्त जाले.

- फेब्रुवारी 1981 वर्सा 'चक्रम रामायण' हें कोंकणी नाटक बरोवन भाव आनी इश्टांच्या सहकार्यान आमोणेच्या उत्सवी रंगमाचयेर सादर केलें. (केपें आनी असोळणें हांगा प्रयोग.)
- डिसेंबर 1982 – 'गोमंत कला असोशिएशन' संस्थेन आयोजीत केल्ल्या 'कविता वाचन सर्तीत' वांटो घेवन पयले फावट कविता सादर केली.
- 1981-1983- हया वर्सा वट्ट चार मराठी कथा आनी पन्नास मराठी कवितांचें लेखन केलें. (चारुय कथा दै, राष्ट्रमतांतल्यान प्रसिध्द तर कवितांतल्यो कांय वेंचीक 'विद्या' (चौगुले कलेजीचें मॅगझीन), दै. गोमंतक आनी 'गोमंतकाची अस्मिता' हया मासिकांतल्यान प्रसिध्द)
- 1983 – श्रीमती पार्वतीबाई चौगुले महाविद्यालय, मडगांव हांगाच्यान 'मुंबय विद्यापिठाची' बी.ए.ची पदवी प्राप्त.
- सप्टेंबर 1984- पयली कोंकणी कथा 'संप' हिका 'सौगंडी चवथ कथा सर्तीत' पयलें इनाम प्राप्त (सौगंडी – चवथ विशेशांक -1984 हांतुंतल्यान ती प्रकाशीत).
- 13 मार्च 1984 ते 5 जून 1984- भारतीय जीवन बिमा निगमाच्या, मडगांव शाखेंत 'कार्यालयीन सहाय्यक' म्हणून नोकरी.
- 28 एप्रील 1985- स्पर्कलींग स्टार्स स्पोर्ट्स क्लब, केपें हांणी आयोजीत केल्ल्या एकांकी सर्तीत 'सून जाय सून' हे एकांकी खातीर लेखनाचें पयलें इनाम प्राप्त.
- 27 फेब्रु. 1985 ते 26 नोव्हेंबर 1986 – सेंट जोसेफ इन्स्टिट्यूट, वास्को हे संस्थेच्या मुळाव्या विभागांत शिक्षिका म्हण कार्यरत.
- 17 मार्च 1985- केपें हांगा जाल्ल्या 'तिसऱ्या सांगे- केपें कोंकणी साहित्य मेळाचें' सचिवपद.

- 1985-1987- कोंकणी राजभास चळवळींत सक्रिय सहभाग.
- 21 जुलै 1985 – पणजे आझाद मैदानाचेर सुरू जाल्ल्या ‘कोंकणी राजभास विधेयक’ संबंदानच्या मोर्चांत वांटेकार.
- 14 नोव्हेंबर 1985- पणजे आझाद मैदानाचेर जाल्ल्या महामेळाव्यांत सुमार एक लाख लोकांमुखार ‘युवा प्रतिनिधी’ म्हण माचयोर उपस्थिती आनी सभेक भाशणांवरवीं आहवान.
- 31 ऑगस्ट 1987- म्हैसूर विद्यापिठांतल्यान लोकवेदाचो पोस्ट ग्रेज्युएट डिप्लोमा कोर्स करपाखातीर, गोवा कोंकणी अकादमी अब्यासवृत्ती फावो जावन, तेखातीर गोंयच्यान म्हैसूर वचपाक पदार्पण.
- 1988- म्हैसूर विद्यापिठाची ‘लोकवेद पोस्ट ग्रेज्युएट डिप्लोमा’ कोर्साची परिक्षा, पयल्या वर्गांत, पयल्या नंबरान उत्तीर्ण.
- 26 फेब्रुवारी 1989- गर्जन कथासंग्रह प्रकाशीत.
- 1 ऑगस्ट 1989- गोवा कोंकणी अकादेमीच्यालोकवेद विभागांत ‘संशोधन सहाय्यक’ म्हण नेमणूक.
- 1989- ‘गर्जन’ पुस्तकाक कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय हें संस्थेचो पुरस्कार.
- 1992- ‘रथा तुज्यो घुडयो’ पुस्तक प्रकाशीत.
- 23 मे 1993- ‘कणेर खुंटी नाटी’, ‘तळय उखल्ली खेळ्यींनी’, ‘मानाली गितां’- पुस्तकां प्रकाशीत.
- जयंती नायकांची प्रकाशीत पुस्तकां.

(कथासंग्रह)

1. गर्जन, 1989, वल्लवय- फौडें , गोंय अपुरबाय प्रकाशन.
2. अथांग, 2002, आमोणें- केपें, गोंय, रजाई प्रकाशन.
3. तिची काणी, आमोणें- केपें, गोंय, रजाई प्रकाशन.
4. आर्त, आमोणें- केपें , गोंय, रजाई प्रकाशन.

(लोकवेद)

1. रथा तुज्यो घुडयो, 1992, पणजी- गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
2. कणेर खुंटी नाटी, 1993, पणजी-गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
3. तळय उखल्ली खेळ्यांनी, 1993, पणजी- गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
4. मानार्लीं गितां, 1993, पणजी- गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
5. 'आमोणें- एक लोकजीण', 1993, पणजी- गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
6. पेडणेचो दसरो, 1995, पणजी -गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
7. नागशेराचे सूर, 1996, पणजी-गोंय, कला आनी संस्कृती संचालनालय, गोंय सरकार.
8. लोकबींब, 1998, पणजी-गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
9. कोंकणी लोककाणयो, 2000, दिल्ली, साहित्य अकादेमी.
10. कर्लेची बनवड, 2002, पणजी-गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
11. गांवरान, 2005, पणजी-गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.
12. राजरत्नां, 2005, पणजी गोंय, गोवा कोंकणी अकादेमी.

(बालसाहित्य).

1. वागमानाची फजिती, 2000, बेतकी, फोंडें, गोंय. जैत प्रकाशन.
2. चड शाण्याक फांतरांचें शीत!, 2001 आमोणें- केपें, गोंय, रजाई प्रकाशन.
3. नवरंगी फूल, 2002, मडगांव-गोंय, युगवेद प्रकाशन.
4. भुरग्यांखातीर लोककाणयो, 2002, मडगांव-गोंय, युगवेद प्रकाशन.
5. सानुल्यांची कवनुलां, 2004, आमोणें-केपें, गोंय, रजाई प्रकाशन.
6. गोंयची लोककला, 2004, आमोणें- केपें, गोंय, रजाई प्रकाशन.

(अणकार)

1. सोरपाची करामत, 1998, नवी दिल्ली, नॅशनल बूक ट्रस्ट.

इ प्रकाशीत लेख/निबंद आनी विश्वकोश नोंदी.

I. लेख/निबंद (लोकवेद)

1. म्हैसूर विश्वविद्यालयांतलो लोकवेद डिप्लोमा कोर्स-एकनियाळ, ल्हार- एप्रिल 1989, कुडचडें- गोंय, ल्हार प्रकाशन, पृ.72-78.
2. लोकवेदांत सांपडपी आमोणेचो इतिहास, सुमापरांत- दिवाळी अंक, 1991, पणजी – गोवा पब्लीकेशन प्रा.लि., पृ 90-93.
3. लोकवेदाचें स्वरूप: एक वळख, अक्षय- दिवाळी अंक, 1991, वळवय, पृ.21-28.
4. कोंकणी लोकगीतां : समाजमनाची विविध तासां, चित्रंगी-दिवाळी अंक, 1995, वळवय, अपुरबाय प्रकाशन, पृ 36-41.
5. कोंकणी लोकवेदांतली बायल, चित्रंगी- दिवाळी अंक, 1995, वळवय अपुरबाय प्रकाशन, पृ.36-41.

6. साहित्य सृजनांत लोकवेदाचो कितको उपेग जाता? चित्रंगी-दिवाळी अंक, 1995, मंगळूर, पयलें वि. कों. संमेलन आयोजीत समिती.
7. कोंकणी लोकवेदांत पडबिंबीत जाल्ली कोंकणी मनशाची समाजीक, सांस्कृतीक आनी कौटुंबीक जीण, पयलें विश्वकोंकमी संमेलन स्मरणिका- 1995, मंगळूर, पयले वि. कों. संमेलन आयोजन समिती.
8. गोंयच्या जैवीक संपदेच्या सांबाळांत बायलांचो पारंपारीक वांटो, कोंकणी – दिवाळी अंक, 1996, मडगांव , कोंकणी भाशा मंडळ, पृ.25-27.
9. फूल-कुकूम: आयावपणाच्यो कुरवो, चित्रंगी- दिवाळी अंक, 1997, वळवय, अपुरबाय प्रकाशन, पृ.36-39.
10. गोंयचीं पारंपारीक बडबड गीतां, सुनापरांत, ता: 22/02/1998, मडगांव , गोंय.
11. आवयभास म्हण कोंकणी लोकप्रीय करपात बायलांचो सहभाग, सुनापरांत ता. 23-2-1997, मडगांव गोंय.
12. भारतीय स्वातंत्र्याच्या पन्नास वर्सांच्या कालखंडांतल्या आधुनीक साहित्यांत लोकवेदाचें पडबिंब, सुनापरांत, ता: 17/5/1998 आनी 24/5/1998, मडगांव गोंय.
13. धालो, जाग- दिवाळी अंक, 1998, मडगांव, जाग प्रकाशन, पृ.63.
14. हिंदू-किरिस्तांव समाजामदली भावकी, सुनापरांत, ता: 3-1-1999 आनी 10-1-1999, मडगांव, गोंय.
15. लोकगितां: मुळचीं मंत्रगितां, जाग-दिवाळी अंक, 1999, मडगांव-गोंय, जाग प्रकाशन.
16. कोंकणी लोकवेदांत पडबिंबीत जाल्लें, भुरगें, सुनापरांत, ता: 2-01-2000, मडगांव, गोंय.

17. आगळें वेगळें कोंकणी लोकरामायण, जाग -दिवाळी अंक, 2000, मडगांव , जाग प्रकाशन, पृ 20-22.
18. मिथककाणी: प्राचीन इतिहास काणी, कोंकणी- वर्सुकी अंक, 2000, मडगांव, कोंकणी भाशा मंडळ, पृ. 39-42.
19. एक आसता म्हातारी, जाग – दिवाळी अंक, 2001, मडगांव, जाग प्रकाशन. पृ.26-29.
20. कोंकणी लोकसंस्कृतायेत चित्रीत जाल्ली 'बायलमनीस', कोंकणी- वर्सुकी अंक, 2001, मडगांव, कोंकणी भाशा मंडळ, पृ.36-36.
21. लोकवेद आनी संगीत, घुमट गाज, पयलें अकिल भारतीय कोंकणी संगीत संमेलन, 2000, मडगांव, पृ.63-65.
22. बनवड गायनांतल्यान कोंकणी अस्मितायेचें जतन, कोंकणी- वर्सुकी अंक, 2002, मडगांव, कोंकणी भाशा मंडळ.
23. लोकवेदाचो प्रत्यक्ष वावर, कोंकणी भास साहित्य आनी संस्कृताय, 2003, मडगांव, गोंय, कोंकणी भाशा मंडळ, पृ.499-509.
24. कोंकणी अस्मितायेच्या सांबाळांत बायलांची भुमिका, अ.भा. कोंकणी परिशदेच्या 24 व्या अधिवेशनाची स्मरणिका, 2004.
25. लग्नांतल्यो हांवयो, कधी न्हवती अशी संकल्पना- विवाह मार्गदर्शिका, 2004, डिस्कव्हरी विनोती.
26. गोंयचे लोकसंस्कृतायेचें दालन गिरेस्त करपी 'गितकाणी', गावन काणी, 2004 मयूर लोककला पंगड, स्मरणिका.

लेख /निबंद (साहित्यीक आनी हेर तरेचे)

1. माकडखायरे: कथा आनी व्यथा, सुनापरांत, ता: 18-10-1992, मडगांव, गोंय.

2. साहित्याच्या मळार कोंकणी चळवळींतलें बायलांचें वेगळेंपण, सुनापरांत, ता. 18-01-1998.
3. म्हाका जाल्ली कोंकणीची मखलामी, जाग, सप्टेंबर 1998, प्रियोळ, फोंडें, गोंय, जाग प्रकाशन, पृ.19-22.
4. बायलांक मानाचें व्यासपिठ- परिसंवादाचो नियाळ 1998, 14 वें अ.भा. कोंकणी साहित्य संमेलन, स्मरणिका.
5. गोंयचो फुडार कोंकणी शिक्षकांच्या हातांत- परिसंवादाचो नियाळ , राष्ट्रमत, ता:11-10-1998, मडगांव, गोंय.
6. चांफेल्ले सांजेची फांकिल्ली लाली, सुनापरांत, ता: 14-11-1998, मडगांव, गोंय.
7. कोंकणी भाशा मंडळ आयोजीत कायकर्ते शिबिराचो नियाळ, राष्ट्रमत, ता: 15-11-1998.
8. ना तर मनशाचें पुराय जिवनच बीभस्त, बुरशें आनी अभद्र थारतलें आशिल्लें!, सुनापरांत, ता: 14-03-1998, मडगांव गोंय.
9. एन्. शिवदास- पिरायेन 50 चो, कथेन 100 चो आंकडो हुंपलो, सुनापरांत, ता: 17-03-1998.
10. युवा महोत्सवांत्यान युवकांची परिक्षा जांवची, चवथो गोवा युवा महोत्सव - 7 आनी 8 जानेवारी 1999. स्मरणिका, पृ.23-25.
11. तरणाट्यांनो, पुरोगामी जायात, फाटल्यान वळून पळोवं नाकात, (दुसऱ्या युवा कोंकणी संमेलनाच्यो संमेलनाध्यक्ष नाट्यान केल्लें उलोवप), सुनापरांत, 12-12,1999, मडगांव गोंय.
12. कोंकणीची युवा शक्त वाडटा, पांचवो गोवा युवा महोत्सव यादिस्तीक, 7 आनी 8 जानेवारी 2000, मडगांव, गोंय, कों. भा. मंडळ, पृ.17-19.

13. 'शबैचो बावलो' – खऱ्या अर्थान तारीकडेन पावलो, सुनापरांत, ता: 19-03-2000, मडगांव गोंय.
14. युवा महेत्सवाचो मांड स्थापन करपा पाचल्या उद्देशाचें कितें?, कोंकणी फेब्रुवारी 2003, मडगांव, गोंय कोंकणी भाशा मंडळ.
15. कोंकणी मायेचो निश्टावान सेवक- जेसबाब फेर्नाडीस, सुनापरांत, ता : 06-09-2002, मडगांव, गोंय.
16. लग्नाचे आठ प्रकार, कधी न्हवती अशी संकल्पना- विवाह मार्गदर्शिका, डिस्कव्हरी-विनोती, पृ.102.
17. जुवान घरां, कधी न्हवती अशी संकल्पना- विवाह मार्गदर्शिका, डिस्कव्हरी- विनोती, पृ. 116.
18. आयचोय समाज बायलांकडेन आदलेच मदरेन पळयता?, सुनापरांत, ता: 25-01-2004, मडगांव, गोंय.

(पुस्तक परिक्षण)

1. केरळांतली कोंकणी लोकगीतां, जाग – मे1996,प्रियोळ – फोंडें, जाग प्रकाशन, पृ.23-24.
2. श्रवण: कोंकणी समाजाचे आदिमतायेची वळख घडोवपी लोकगित, सुनापरांत, ता: 05-01-1997.
3. नव्या पुस्तकांक येवकार, कोंकणी, जून 1998, मडगांव,गोंय, कोंकणी भाशा मंडळ.
4. कोंकणींतल्या बालसाहित्याचो रुख आतां चंवरूंक लागला, कोंकणी, जुलै 1998, मडगांव, गोंय, कोंकणी भाशा मंडळ.

5. तियात्राचे विकास- बुन्यादीक आनीक एक चिरो, कोंकणी, ऑगस्ट 1998, मडगांव, गोंय,कोंकणी भाशा मंडळ.
6. चरीत्र गंथांवरवीं व्हड मनशांचें जीवन-दर्शन, कोंकणी, सप्टेंबर 1998, मडगांव,गोंय कोंकणी भाशा मंडळ.
7. कोंकणी कथेच्या समग्रतायेची वळख घडोवपी संग्रह, कोंकणी, ऑक्टोबर1998, मडगांव, गोंय, कोंकणी भाशा मंडळ.
8. साहित्य अकादेमीन भोवमान केल्लें पुस्तक 'अंतरनाद', कोंकणी मार्च 2000, मडगांव, गोंय,कोंकणी भाशा मंडळ.

(प्रस्तावना)

1. शब्दफुलां: हुलोप आनी वाळटी, ले. जॉनी एम., 1990, केपें- गोंय, नॅवील पब्लीकेशन.
2. 'काव्यकुंजा'च्या परमळान, सगळो आसमंत भरचो!, काव्यकुंज, ले. अलका असोळडेकार, 2006, पर्वरी, गोंय बिम्ब प्रकाशन.

(रोमी लिपींत उजवाडाक आयिल्ले लेख)

(लेकवेद)

1. Goenchim Paramparik Bodbodd Gitam, Noketr-Natalancho Ank, sampadapi-J.C.Fernandes, 1997-98, Konkani literary Forum, quepem- Goa, pg.36-37.
2. Hindu- Kiristanv Somaza Modli Bhavki, Goencho Avaz- III, Fr. Freddy J. D'costa, 1998, Pg. 48-51.
3. Lok-Kanni Hi Mulkhi Dhormvidhi, Goencho Avaz- I, Fr. Freddy J. D'Costa, 1998, Pg. 21-22.

(मराठी भाशेंत उजवाडाक आयिल्ले लेख)

(लोकवेद आनी हेर)

1. केपेच्या सांस्कृतीक इतिहासाचे केंद्र- आमोणे, दै. तरुण भारत, (केपे विशेषांक), 2 मार्च 1996, गोवा.
2. केपे तालुका- एक धावता आढावा, दै. तरुण भारत, (केपे विशेषांक), 2 मार्च 1996, गोवा.
3. आमोणे येथील आगळा वेगळा दसरा, दै. गोमंतक, दसरा-विशेषांक 21 ऑक्टोबर 1996, गोवा.
4. लोकसंस्कृतीचा अभ्यास, दै. लोकसत्ता- सुवर्णरंग, 19 डिसेंबर 1998, गोवा.
5. धालो, दिपावली विशेषांक, गोमंतक मराठा समाज, 1996, गोवा.
6. 'शबैचो बावलो' खऱ्या अर्थान तारीकडे पोहोचला! गोमंतक- मनोरंजन, ता: 23-08-2000, पणजी-गोंय.

(हिन्दी भाशेंत उजवाडाक आयिल्ले लेख)

(लोकवेद)

1. गोवा के श्रृंगारिक लोकगीत, रंगायन, संपा. पीयूष दर्झ्या, 2003, उदयपूर, भारतीय लोककला मंडळ.

II. विश्वकोश नोंदी

1. चिकलकालो, कोंकणी विश्वकोश, खंड-1, 1991, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
2. जल्मी, कोंकणी विश्वकोश, खंड-1, 1991, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
3. तळी, कोंकणी विश्वकोश, कंड – 2, 1997, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.

4. दिवजां, कोंकणी विश्वकोश, खंड-2, 1997, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
5. देवळी, कोंकणी विश्वकोश, खंड-2, 1997, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
6. धेणलो, कोंकणी विश्वकोश, खंड-2, 1997, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
7. भूतनाथ, कोंकणी विश्वकोश, खंड-3, 1999, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
8. मांड, कोंकणी विश्वकोश, खंड-3, 1999, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
9. मांडो, कोंकणी विश्वकोश, खंड-3, 1999, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
10. रेणूका, कोंकणी विश्वकोश, खंड-4, 2000, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
11. लोकवेद, कोंकणी विश्वकोश, खंड-4, 2000, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
12. शेंस भरप, कोंकणी विश्वकोश, खंड-4, 2000, ताळगांव गोंय, गोंय विद्यापीठ.
13. भवाळकर तारा, विश्व चरित्र कोश, खंड -3, 2005, परवरी- गोंय, विश्व चरित्र कोश मंडळ.

ई- प्रकाशीत लेखमाळी

1. 'लोकबिंब', 17 मे 1992 ते 31 डिसेंबर 1992, सुनापरांत, मडगांव—गोंय.
2. 'लोककाणी', 29 फेब्रुवारी 1998 ते 3 ऑक्टोबर 2000, सुनापरांत मडगांव-गोंय.
3. 'संस्कृती दर्शन', 18 ऑक्टोबर 1998 ते 28 फेब्रुवारी 1999, सुनापरांत, मडगांव- गोंय.
4. 'प्रांता-प्रांतांतली लोककाणी', 10 सप्टेंबर 2000 ते 26 ऑगस्ट 2000, सुनापरांत मडगांव- गोंय.
5. Lok kanni, July 1998, September 2001, Gulab, Panaji-Goa.

जयंती नायक हांच्या साहित्याचो प्रतिनिधीक संग्रहांनी आनी पाठ्यपुस्तकांनी जाल्लो आस्पाव.

प्रतिनिधीक संग्रह

(कविता संग्रह)

1. व्हंकल/ सांग देवा/ ती एक वावराडी/ स्वातंत्र्य/ एक तारूं/ म्हारोगी-अप्रूप, सं. हेमा नायक, 1985, वळवय, अपुरबाय प्रकाशन.

(कथा)

1. जैत(हींदी अणकार-जीत), भारतीय शिखर कथा कोश, सं. कमलेश्वर, पुस्तकायन, 1992, नई दिल्ली.
2. पानवळ, तीन दसकां, सं.चंद्रकांत केणी, 1993, वास्को- द-गामा, व्ही. एम्. साळगांवकार प्रतिष्ठान.
3. सिंद्रेलाची काणी, समकालीन कोंकणी लघुकथा,सं पुंडलीक नारायण नायक, 1998, नई दिल्ली, नॅशनल बुक ट्रस्ट, इंडिया.
4. गाराण, कथावली, सं.डॉ.सोमनाथ कोमरपंत, दामोदर मावजो,2000, पणजी, इन्स्टिट्यूट मिनेझीस ब्रागांझा.
5. बसवो(मराठी अणकार-बसवा), कोंकणी कथा माठींत, सं,डॉ. किरण बुडकुले, 2005, दिल्ली, साहित्य अकादमी.

पाठ्यपुस्तकां

(कथा)

1. कावळ्या पील, कोंकणी वाचन पाठ, यत्ता आठवी, 1994, गोंय, गोंय माध्यमीक आनी उच्च माध्यमीक शिक्षण मंडळ.
2. राखणदार, कथा- परिक्रमा, पयले वर्स कोंकणी (वेंचीक) अभ्यासक्रम, सं. प्रा. भुषण भावे, प्रा. प्रकाश वजरीकर, 1995, बेती- गोंय, जैत प्रकाशन.

चरित्रकोशांनी जाल्लो माहितीचो आस्पाव.

1. व्हूज व्हू ऑफ इंडियन लिटरेचर, सुदारित आवृत्ती, 1999, दिल्ली, साहित्य अकादेमी.
2. एशिया- पॅसिफीक व्हूज व्हू, खंड- 3, 2001, दिल्ली, रिफासीमेंटो इंटरनॅशनल.
3. बायोग्राफी इंटरनॅशनल, खंड- 4, 2004, दिल्ली बायोग्राफी इंटरनॅशनल.
4. विश्व चरित्र कोश, खंड-, 2005, परवरी गोंय विश्व, चरित्र कोश मंडळ.

जयंती नायकाच्यो प्रकाशीत मुलाखती.

- नोकरी म्हण आपणायिल्ल्या लोकवेदाच्या वावराक ध्येय मानपी संशोधिका, (मुलाखत घेवप- ज्योती कुंकळकार), कर्तुत्वी कन्या, 1997, वळवय, फोंडें, गोंय, अपुरबाय प्रकाशन.
- Exploring and Preserving Goan Folklore is essential, Interviewer : R A Nagarsekar, Herald- insight, February 10, 2001, Panjim,

- दुसऱ्याच्या कर्तुत्वान दिपावचे परस स्वताच्या कर्तुत्वान संवसाराक दिपायात! (मुलाखत घेवपी- कामिनी किणी) बिम्ब, मे 200, (जानेवारी 2005 च्या बिम्बाच्या अंकांत हे मुलाखतीचो कांय वांटो पुनर्प्रकाशित), परवरी, गोंय.
- Writing about Women, (Interviewer: Preetu Nair, Navhind Times, 24, June 2004.), Panaji -Goa.
- लोकवेदाच्या विश्वकोशाचो संकल्प: जयंती नायक, (मुलाखत घेवपी: पूजा सावंत), दर्पण- दै. पुढारी, 7 मार्च 2005, पणजी- गोवा.
- I have had to make sacrifices, (मुलाखत घेवपी: बेवींदा कुलासो), गोवा टुडे, मार्च , 2005, Panaji- Goa.
- एक दर्जेदार कादंबरी- म्हजी फुडली मोख- जयंती नायक, (मुलाखत घेवपी: सुशांत कुंकळकार), जाग, मार्च- मे 2005, मडगांव- गोंय.

जयंती नायक हिच्या वावराचेर तयार जाल्ले अभ्यास प्रकल्प/ प्रबंध.

- जयंती नायकाचो लोकवेदाचो अभ्यास- एक नियाळ, सोद करपी: कु.सिमा देसाय, नीनोशका लोबो आनी कु. बेलिंडा रॉड्रिगीस, तिसरें वर्स बी.ए. अभ्यासक्रमा अंतर्गत 2003-2004 वर्सा सेंट झेवियर्स कॉलेज, म्हापशें हांच्या कोंकणी विभागावरवीं तयार केल्लो प्रकल्प.
- जयंती नायक हांचे कथाविश्व, सोद करपी: श्री सागर होवळे आनी कु. उर्मिला नायक, तिसरें वर्स बी.ए. अभ्यासक्रमा अंतर्गत 2004-2005 वर्सा सरकारी महाविद्यालय, खांडोळें हांच्या कोंकणी विभागावरवीं तयार केल्लो प्रकल्प.

- जयंती नायकाचें साहित्य- सुची, सोद करपी: कु. रेश्मा कामत आनी कु.अपर्णा कामत, पयलें वर्स एम्. ए. अभ्यासक्रमा अंतर्गत 2004-2005 वर्सा गोंय विद्यपिठाच्या कोंकणी विभागावरवी तयार केल्लो प्रबंध.
- जयंती नायकाचें कोंकणी साहित्यीक आनी भाशीक मळार योगदान, कु. एडना वाझ, एम, ए. अभ्यासक्रमा अंतर्गत 2004-2005 वर्सा गोंय विद्यापिठाच्या कोंकणी विभागावरवी तयार केल्लो प्रबंध.
- जयंती नायकाच्या कथांचो अभ्यास, सोद करपी: पुजा सांगोडकार, तिसरें वर्स बी.ए. अभ्यासक्रमा अंतर्गत 2005-2006 वर्सा सरकारी महाविद्यालय, केपें हांच्या कोंकणी विभागावरवी तयार

अणकारीत साहित्य जयंती नायकाच्या साहित्याचो कोंकणींतल्यान हेर भासांनी जाल्लो अणकार.

(कविता)

मूळ कोंकणी कविता	अनुवाद	नेमाळें/ संग्रह	अनुवादक	वर्स
व्हंकल	दुल्हन	साहित्य सेतू सागर	प्रभाकर शेजवाडकर	सप्टेंबर 2004
तुज्या पावलां खुणांचेर	कहाँ रुक जाऊं!	साहित्य सेतू सागर	प्रभाकर शेजवाडकर	जून- जुलै 2004

मूळ कोंकणी कथा	अनुवाद	नेमाळें/ संग्रह / वेबसायट	अनुवादक व	वर्स
जैत	जीत (हिंदी)	भारतीय शीखर कथा कोश	जयंती नयक	1992
जैत	Triupmh Defeat (Eng)	नवहिंद टायम्स	मुकेश थळी	20 ऑगस्ट 1995
जैत	The Final Victory (Eng)	Goa Today	विद्या पै	ऑक्टोबर 1999
निमणें बंड	आखिरी जंग (हिंदी)	समकालीन भारतीय साहित्य प्रमोद वी. शेणवी	जून 1998	
निमणें बंड	अवसान ते युध्दम(मल्याळम)	मातृभूमी	एम्. के शशीकुमार	फेब्रुवारी 2000
निमणें बंड	कुंकूम की बिंदी(तेलगू)	विपूल	व्हाय.सी. पी. वेंकट रेड्डी	फेब्रुवारी 1999

सपन	कोंडायिलुवा पट्टु(तेलगू)	विपूल	के. नागभूषण	मे 1999
काणी सिंद्रेलाची	The story of Cindrella (English)	नवहिंद टायम्स	मुकेश थळी	15 ऑक्टोबर 2000
आसाडी	Asadi (English)	Samyukta Anthology of Indian short stories	विद्या पै	2003
अंवसर	The Oracle (English)	Govapuri	विद्या पै	जाने-मार्च 2005
बसवो	बसवा (मराठी)	कोंकणी कथा मराठीत	विष्णू वाघ	2005
बसवो	Basavo(Eng)	www,Womens- writing.com	विद्या पै	2005

(कथा)

जयंती नायकान हेर कोंकणी लेखकांच्या साहित्याचो दुसऱ्या भासांनी केल्लो अणकार

(कविता)

मूळ कविता	कों. लेखक	अनुवाद	नेमाळें/संग्रह	वर्स

काळखाचो पुजारी	पोब्र फर्नाडीस	अंधेरे का पुजारी (हिंदी)	युध्दरत आम आदमी (आदिवासी स्वर और नई शताब्दी विशेशांक)	2001
पावस भ्रष्टाचारी	पोब्र फर्नाडीस	बेईनाम बारिश(हिंदी)	युध्दरत आम आदमी (आदिवासी स्वर और नई शताब्दी विशेशांक)	2001
जिणेचो अर्थ	पोब्र फर्नाडीस	जिंदगी की राह (हिंदी)	युध्दरत आम आदमी (आदिवासी स्वर और नई शताब्दी विशेशांक)	2001
आवयक	विजयाबाय सरमळकार	माँ को (हिंदी)	युग स्पंदन, माँ विशेशांक	जानेवारी- सप्टेंबर 2002
तीच म्हजी भास	माया खरंगटे	वही है मेरी भाषा(हिंदी)	युग स्पंदन- भाषा विशेशांक	जानेवारी- सप्टेंबर 2005

(कथा)

मूळ कों. कथा	मूळ लेखक	अनुवाद	नेमाळें / संग्रह	वर्स
-----------------	----------	--------	------------------	------

म्हजी बा खंय गेली?	शणै गोंयबाब	माझी बा कुठे गेली? (मराठी)	कोंकणी कथा मराठींत	2005
गितूल	लक्ष्मणराव सरदेसाय	गितूल मराठी	कोंकणी कथा मराठींत	2005
अश्वत्थामा	शशांक सीताराम	अश्वथामा	कोंकणी कथा मराठींत	2005

(निबंद)

मूळ कों. निबंद	मूळ लेखक	अनुवाद	नेमाळें/संग्रह	वर्स
लोक! आदिमसे आधुनिक तक जीवन और प्रकृतीकी विवीध रूपी अभिव्यक्ती	रमेश दवे	लोकः आदिमा साकून आधुनीक जाय मेरेनच्या जीवन आनी प्रकृतिच्या लोकाचारांची विवीधरूपी अभिव्यक्ती	सुमापरांत	11-8-2002

डॉ.जयंती नायक हांका फावो जाल्ले पुरस्कार.

- 'गर्जन' पुस्तकाक 1989 वर्सा, कोंकणी भाशा मंडळ गोंय हें संस्थेचो साहित्य पुरस्कार फावो जाला.
- 1998 वर्सा मांड सोभाण, मंगळूर संस्थेचो, कोंकणी लोकवेदेच्या संशोधनात्मक वावराखातीर जनवाहिनी मांड सोभण लोकवेद पुरस्कार फावो जालो.
- 2000 वर्सा 'कोंकणी लोलकाणयो' पुस्तकाक डॉ. टी. एम्. ए.पै. फाउंडेशनाचो उत्कृष्ट कोंकणी पुस्तक पुरस्कार फावो जालो.
- 'अथांग' पुस्तकाक 2002 वर्सा कला अकादेमी-गोवा साहित्य पुरस्कार फावो जालो.
- साहित्य अकादेमी, दिल्ली- साहित्य पुरस्कार 2004 वर्सा फावो जालो.
- गोंय राज्य सन्मान- कला आनी संस्कृती संचालनालय, गोंय सरकार, 2007.
- यशोदामिनी पुरस्कार- बायलां आनी भुरगीं विकास संचालनालय, गोंय सरकार, (2009).
- उत्कृष्ट नाट्य पुस्तक पुरस्कार- कोंकणी कला साहित्य केंद्र, कुडचडें, 2010.
- उत्कृष्ट साहित्य पुरस्कार- कोंकणी भाशा प्रचार सभा,कोचीन, 2010.
- लोकवेद वावर- गौरव पुरस्कार – दाल्गाद कोंकणी अकादेमी, 2010.
- शणै गोंयबाब संशोध पुरस्कार- वावराड्यांचो इश्ट, पिलार, 2016.
- नक्षत्र जीवन गौरव पुरस्कार- जेसी फोंडें – लोककला संशोधनाखातीर 2017.

प्रकरण तिसरें

3. उपेक्षीत वर्ग- सिध्दांतीक नियाळ

3.1. गायत्री स्पीवाकाच्या सिध्दांताच्या नदरेंतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा.

1. निमणे बंड.

भारताच्या इतिहासांत पुरूश प्रधान समाज आनी तातूंत अस्तूरेक दुय्यम स्थान ही सहजपणान चलत आयिल्ली प्रक्रिया. हे प्रक्रियेक मान्यताय मेळप म्हळ्यारच बायलेक उणे लेखप (उपेक्षीत लेखप). समाजांतल्या हयाच प्रसंगाची देख निमणे बंड हे कथेंत सगुणें आनी रुपो हया घोव बायलेच्या नात्यांतल्यान दिश्टी पडटा.

गायत्री स्पीवाक आपल्या 'can subaltern speak?' हया सिध्दांतांत अस्तूरी वादाचो आदार घेता आनी बायलमनशेचेर जावपी अत्याचारांचेर बडी मारता. गायत्री स्पीवाकान रचिल्ल्या हया सिध्दांताचेर आदारीत 'निमणें बंड' हे कथेचें अध्ययन करून उपेक्षीत वर्गाच्यो व्यथ्या समजून घेवंक शक्य जाता.

लिंग भेदाक समाजान दिल्ली मान्यताय आनी तातूंतल्यान एक बायलेच्या उपेक्षीत जिणेची जाल्ली व्यथ्या हे कथेंत पळोवंक मेळटा. चली म्हळ्यार फक्त आवय-बापायच्या माथ्यावेले वजे अशें मानपी समाज हे कथेंत आस्पावता.

हे कथेंत सगुणे हया पात्राक वेगवेगळ्या भागांनी उपेक्षीत लेखिल्ले पळोवंक मेळटा.

“ लग्न करपाचे थारायलें, पूण असल्या रस्ताद मनशाक आपलें चेडूं दिता कोण? पूण रुप्याली आवय हुंगी चेडवाचो वास हुंगत रावली. आनी तिच्या वासाक सगुणें सांपडलें. लग्न जायना म्हूण आवय-बापायचे गोमटेक लागिल्लें. रुप्याचें सामकें

उरफाटें. मोटवें, हाडकुटें, रंगान काळें, हड्ड्याचे चामडेक चिमटी भरुय मांस नाशिल्लें.

सगुण्याची आवय-बापूय असले कुरूप धुवेक इतलो रूपेस्त घोव मेळटा म्हूण भुल्लूसलीं. "(गर्जन, पान नं 4)".

सगळ्यान पयली म्हळ्यार तें एक कुरूप चली म्हणून ताका उणें लेखिल्ले दिश्टी पडटा. कुरूप आशिल्ल्या कारणान ताका कसलोय आनी कितलो चरित्रहिन दादलो लग्ना खातीर चलता. फक्त दादलो जालो की जालें अशी मानसीकता आशिल्ली आवय- बापायची वागणूक पळोवंक मेळटा. हांगा सगुण्याच्या जाग्यार चलो कुरूप आशिल्लो जाल्यार एक चरित्रहिन चलयेचो प्रस्ताव त्या चल्या खातीर आवय-बापूय स्विकारता आशिल्ली काय?

"बायलो तर सगुणे नदरेक पडटा काय म्हूण वाट पळयतालीं, ताच्या घाव्यार मीठ चोळूंक! त्यो ताका मुद्दाम हाजेर ताजेर घालून थोमणे मारताल्यो. ते बायल न्हय, ताका कितें तरी दोश आसा, अशें कित्याचें कितें घडोवन ताच्याच तोंडार पाडटालीं." (गर्जन, पान नं 5.)

फुडें सगुण्याच्या लग्ना उपरांतच्या संवसारांत सवायशीण आसून लेगीत ताच्या पदरांत घोवाचें सुख केन्नाच येना कारण रूप्याचे लग्ना पयली पासून हेर बायले वांगडा अनैतीक संबंद आसतात. घोवाच्या ह्या नाचरेपणाक लागून आवयचें सुख ताच्या वाट्याक केन्नाच येवना. ह्या गजालीची वळख समाजाक आसून लेगीत समाज सगुण्या मदीं दोश काडटात. ताच्या मदींच कितें तरी उणेपणां आसतली अशें म्हणून ताका पिडटात. हांगा लिंगाच्या आदाराचेर सगुण्याक उणें लेखतात अशें मत

अभ्यासक मांडटा. एक चली मनीस म्हणूनच ही उर्णेपणाची वागणूक ताच्या वाट्याक आयल्या.

शेवटाक रुपो भायर पडटा त्या वेळार सगळो समाज सवायशिणेचो शिंगार पुसून उडोवंक फुडें सरता. घोव कसोय आसूं बायलेन मात शेवट मेरेन आपल्या कर्तव्यांचे पालन करपाकच जाय अश्या वागणूकेचो समाज हांगा चित्रीत जाला. सगुण्याच्यो वेदनां, भावनां, उमाळ्यां कडेन पुरायतरेन आडनदर केल्ली पळोवंक मेळटा. समाजाची अशी वागणूक म्हळ्यारच एक बायलमनीस म्हणून तिका उपेक्षीत लेखला.

कपलाचो कुकूम पुसूक शाणूमाम फुडे सरता त्या वेळार सगुणें निमणें कडेन बंड करता आनी म्हणटा.

“ ना! शाणूमाम ना! म्हाजें.. कपलाचे पुसपाचो कोणाकच अधिकार..ना! खूप सोंसलें हायें! सवायशीण आसोन बुसोन आंकवार जीण जगलें... आतां सवायशिणिच्यो पिड्डुको घोवाच्या मड्यार उडयल्यो. आयच्यान हांव आंकवार जालें... आंकवार....!”
(गर्जन, पान नं 7.)

कथेच्या शेवटाक सगुण्यान बंड केला खरो पूण ताच्या ह्या वागणूकेक कितल्या लोकांची मान्यताय मेळ्ळी आसतली काय? घोव भायर पडले उपरांत लेगीत तिका आपल्या मनाची जिण जगूंक फावो ती मेकळीक गावली आसतली काय ? जाप सोदता आसतना मुळांतच बायलमनीस ही समाजाचो उपेक्षीत घटक हें विसरूंक फावना.

2. पिश्याची बायल

ही कथा लिंग भेदाक तेंको दिता. शांती हें कथेंतलें मुखेल पात्र. ल्हान आसतना आवय-बापूय भायर पडिल्ल्या कारणान शांतीची आंकवार जीण संघर्शमय थारल्या. चली म्हळ्यार फक्त माथ्यावेलें वर्जे ही संकल्पान चडश्या कथांनी पळोवंक मेळटा. मुळांतच चलयेक, लिगांक लागून उपेक्षीत लेखिल्ल्याचो हो परिणाम.

शांतीचो भाव शांतीक, आपल्या धुवेचे लग्नांत आशिल्ली अडचण म्हणून पळयता आनी आठ दिसां भितरच ताचें लग्न थारायता. लग्न थारायले पूण शांतीक आपल्या घोवां विशीं जी म्हयती खबर आसूंक जाय आशिल्ली ती ताका गुपीत उरता. लग्नाच्या वेळार चलयेचो हयकार घेवप, तिच्या मान्यातायेक वा मताक मान दिवप अश्या प्रकारची वागणूक कथेंत खंयच दिसना.

शांतीच्या घोवाक नेरवांचो दुयेस आसा हाची जाणीव सगळ्यांक आसता, सोडून शांतीक. ताचो भाव सगळें जाणून ताका पिश्याच्या गळ्याक बांदता कारण ताका फक्त शांती नांवाचें वर्जे ल्हव करपाचें आसता.

लग्नाच्या २१ व्या दिसाक ताच्या घोवाची नेरवा चाळवतात आनी तो ताचेर बळजबरी करता. २१ दिसां उपरांत घोवाची खरी वळख शांतीक घडटा आनी सगळें लोक ताका धीर दित म्हणटात.

“ धीर धर शांती आतां दोतोर आयलो की रोखडो निवळटलो तो.” (गर्जन, पान नं 19).

शांतीचेर जाल्ल्या बळजबरीचेर कोणच उतर काडीना. उरफाटो शांतीन ह्या गजालींक आपणावन घोवाक आदार करप असो सूर प्रत्येकाच्या उलोवण्याचो आसा. ह्या प्रसंगार शांतीन आपलें मन उक्ते केले, ह्या सगळ्याचो बंड केलो जाल्यार ताका

फावो तशी वागणूक मेळटली काय? उपेक्षीत उलोवंक शकतात पूण तांचे उलोवणें आयकुपी कोण?स्पीवाक आपल्या संशोधनांत बायलांच्या जिणेचेर भर दितना म्हण्टा "womens speech is almost considered as non speech."(D'Souza, Glenis, Maria. *Konkani Fiction In English Translation: A Critical Study*. Taleigao Goa: Goa University, 2016.) आनी हीच गत शांतीची जाल्ली पळोवंक मेळटा.

3. बोके

ही कथा परत अस्तुरीवादाक उलो मारता. अर्थीक स्थिती बिकट आशिल्ल्या कारणान जीण सारूंक कसले तरी काम जायच आनी म्हणूनच भाटकाराच्या घरांतलो वावर करून पोट भरपी आवय आनी धूवेची ही काणी.

व्हनीची धूव केंसर मुंबय भाटकाराल्या चल्यागेर घर काम करताली. निकतेच वयार आयिल्ले केसर पोटाच्या वेवस्थेक लागून ह्या कामांत रिगिल्ले. आवय कडच्यान पयस एका शारांत ते अर्थीक परिस्थिती सुटावी करपाचो यत्न करताले. भाटकाराली सून घरा ना ताचो फायदो भाटकाराचो चलो घेता आनी केसराचेर बळजबरी करता. तातूंतल्यान ताका गुरवाचार येता. ही गजाल जेन्ना सुनेक कळटा त्या वेळार सून केसराचोच गुन्यांव करता आनी ताका कामा वेल्यान काडून उडयता.

चली मनीस घरांत एकटे आसा हाचो फायदो भाटकाराचो चलो घेता. हांगा भाटकाराचो चलो मर्यादे भायर वचून चूक करता. हांगा ख्यास्त खरें भाटकाराच्या चल्याक मेळूंक जाय पूण भाटकाराची सून केसराकच कामा वयले काडून उडयता. सुनेची केसरा कडेन ही वागणूक फक्त केसर गरीब आशिल्ल्या कारणान आसा. केसर एक तर गांवचें चली आसा म्हणून सून तेका उपेक्षीत लेखता आनी दुसरें म्हळ्यार तें गरिब आशिल्ल्या कारणान उपेक्षीत थारता.

एक चली म्हणून आनी उपरांत ती गरीब आसा हाचो फायदो खंय तरी भाटकाराचो चलो आनी सून घेतना पळोवंक मेळटा. अश्याच प्रकारच्या सोशणाक लागून चली आयज लेगीत उपेक्षीत थारता. अर्थीक परिस्थिती बिकट आसप हें सगळ्यांत व्हडलें संकश्ट आनी म्हणूनच चड प्रमाणान उपेक्षीत वर्गांत गरिबांचो आस्पाव जाता.

4. सार्थक

ही कथा शांतूल नांवांच्या पात्रा भोवतणी घुंवता. समाजान चलयेक दिल्लें दुय्यम स्थान आनी त्या स्थानांतल्यान समाजाची चलयेलाच्या वागणूके लागी आशिल्ली अपेक्षा शांतूलाच्या नांवाची घाण करूंक फाटी रावना.

ल्हानपणांत आवय भायर पडिल्ल्यान सावत्र आवयच्या दडपणांत व्हड जाल्लें शांतूल आनी ताचो भाव गुरू. सावत्र आवयच्या दडपणांतल्यान भयणीक मुक्त करपाक गुरू फुडाकार घेता आनी ताका ट्रंकार काम करपी एका ड्रायव्हरा वांगडा पोळोन धाडटा. शांतूल ड्रायव्हरा वांगडा पोळोन गेला ह्या गजालीचे हेर लोक घडोवन काणयो करपाक फाटी रावनात.

“ना कितें? हाये कितले फावट पळयिल्ले तेका तेचे बराबर किटकिट्टांना. तेन्नाच हाये पारखिल्ले, हेचे कितेय पूण सूत आसूंक जाय म्हणोना!”

“हांव आनी सदांच पळयतालें तेका! त्या ड्रायव्हराक पळोन हांसतालें कितें, तेचो ट्रक येयलो तशें मुरगट्टले कितें, तो तेजेर थापटा मारतालो कितें, सदांच चलतालें तेचें हें रंगा!” (गर्जन, पान नं 71).

एक चली स्वताच्या जिणेचें सार्थक जावचें म्हणून समाजान निर्माण केल्ल्या नियमांच्या भायर जेन्ना पावल दवरता त्या वेळार ताका लोक चरित्रहीन म्हण

दुशणां दिवपाक समाज एका खिणाचीय उसरपत घेना. हे कथेंत शांतूल फक्त एक चली म्हणून शांतूलाच्या जिणेची अशी वायट प्रतिमा तयार करपाक समाज सफळ जाता. कारण मुळांतच चलयेक मान नासता.

“कोणाक पडलां रे तेचें! मनांत आयल्यार हांव असली शापन्न शांतूला मेळयना!” (गर्जन, पान नं 71).

थंयच शांतूलाचेर नदर दवरपी चलो ज्या वेळार शांतूलाक उल्लेखून अशें तरेचें विधान करता त्या वेळार सगळीं खिटकिटून हांसतात. म्हणजे चलो साबार चलयांक वायट नदरेन नियाळटा वा एका परस चड बायलां वांगडा संबंद दवरता तरीय चलो चरित्रवान. तशी वागणूक आसप म्हळ्यार एक दादल्याचो गूण, ताचो पुरुशार्थ अशें मानून चलपी समाज हे कथेंत लेखिकेन चित्रायला.

हे कथेंत चित्रायिल्ल्या समाजाची एका चल्या कडेन आशिल्ली वागणूक आनी एका चलयेकडेन आशिल्ली वागणूके मदीं वेगळेंपण दाखयता. ह्याच वेगळपणांतल्यान कथेंतलें शांतूल उपेक्षीत समाजाक बळी थारला हेंय तितलेंच खरें.

5. अशीय एक जीण

‘अशीय एक जीण’ ही पुराय कथा गरीबीक वेटाळे घालता. गरिबीक लागून यमुनाचे आनी ताच्या भुरग्यांचे जाल्ले उपासमार काळजाक पीळ घालतात. उपाशी तळमळून भुरग्यांनी नदरे मुखार जीव सोडचो न्ही ह्या नाइलाजान गांवकाराच्या घराचें दार धोडावपाक गेल्ले यमुनाक गांवकाराची सून कुस्कुटा समानय लेखना. ताच्या पदरांत आशिल्ल्या स भुरग्यांच्या नांवान ती ताका हिणसायता.

“ हांव म्हणटा पोसूंक नज जाल्यार व्हिता कित्याक वर्सान वर्स सुण्याभशेन!” (गर्जन, पान नं 79).

भुरग्यांच्या ताळ्यार घालूंक मागिल्ल्या पेजेच्या निवळा बदला गांवकाराची सून हीं अपमानांत उतरां ताच्या पदरांत घालता.

यमुनाच्या हे परिस्थितीक जापसालदार ताचो घोव आसता. यमुन्याक फक्त भोग वस्तू म्हणून पळोवपी ताचो घोव ताच्या इच्छे आड ताचे शारिरीक सोशण करता. हे बळजबरिंतल्यान दर वर्साक येवपी बाळंतपणान यमुन्याचो जीव अर्दो जाला.

अर्थीक स्थिती

“बो, जोवपाक वाड गो!”

“बो, भूक लागल्या गो!”

“बो, कितेय पूण खावपाक दी गो!”

“बो, सोसू नजो गो भूक आतां”

“बो... बो... बो....!” (पान नं ७५).

“नागडीं उगडीं, आंगार पिंजकी बोतरां घाल्लीं, भुकेन वळवळटलीं आपलीं पोरां पळोवन ताच्या काळजाक कितकेशेच घाये जाले. नकळटाताची नदर कुशीक दुदाक धरिल्ल्या सळ्या चेडवाचेर थिरावली. तीन म्हयन्याची ताची ती कीट आपल्या इल्ल्याश्या नाजूक वोठांनी आवयल्या आंगांतले दूद चोखपाक गुल्ल जाल्ली. त्या चेडवाक ताणें पोन्ने जुनेराचे फळींत गुठलायिल्लें. पूण ते फळिंतल्यान ताच्या हांतापांयाच्यो दोकल्या आनी पोटाचें कोंचूक स्पश्ट उदेल्लें.” (गर्जन, पान नं 75).

“घरांत कांयच ना! सगळें डबे रिकामी. दोन दीस जाल्ले, ताणें घरांत चूल पेटयल्यार.” (गर्जन, पान नं 77).

“बो, दाखय गे कितें हाडलां तें?”

“दीगे, बो बेगीन. सोसूंक जायना भूक आतां!”

“बो, रिकाम्याच हातान येयल्या तूं!”

“कांय हाडलें ना तुये बो?”

“बो, इख तरी घालोन मार गे आमकां!” (गर्जन, पान नं 80).

वयर उल्लेख केल्ल्या कथेंतल्या ह्या सगळ्या वाक्यांतल्यान यमुन्याच्या घरच्या गरीब परिस्थितीची वळख जाता.

पयशे नाशिल्ल्या कारणान पोटांत घालपाक अन्नाचो गोटो लेगीत घरांत ना. आंगार धड वस्त्रां नात. अश्या परिस्थितींत यमुन्या लागीं एकच उपाय आसता तो म्हळ्यार गांवकान्नी लागी हात पसरोवपाचो.

गांवकान्न तरी कितें पदरांत घालतली अशी आस्त घेवन भायर सरिल्ले यमुन्यांक थंय लेगीत अपेस येता आनी रिकाम्या हातानी तें घरा परतता.

पयशांचो आनी अन्नाचो प्रस्न केन्नाच सुटावो जायना.

लिंग

हे कथेंत यमुने आपल्या घोवाच्या वासनेच्या बकीक पडटा. दर वर्सा एक अशीं स बाळांटेर जावन यमुन्याची कूड अशक्त जाल्या. गरीबीक लागून पोटांत अन्नाचो गोटो ना आनी दुसरें वटेन भुरग्यांची जापसालदारकी आनी तिसरें म्हळ्यार घोवाचो अत्याचार. चलपाक लेगीत शक्त ना अशी गत यमुन्याची जाल्ली.

“ पूण घोवान ताका हात धरून भरभरीत वोडलें. “ना ना नाका” अशें किळांचतले बायलेच्या रूपा कडेन ताणें मातय लक्ष दिलें ना. म्हज्यांत उपाशी पोटान कळवळटल्या भुरग्यांची ताका पर्वा दिसली ना” .

“ जोरोन भाजतल्या आनी भुरग्या खातीर कळवळटल्या यमुनाक ताणे वोडीतच भितर व्हेलें. ताच्या घराचें मोडकें दार ताणें ‘घड्ड’ करून धांपले आनी मुकार किते घडटले हे कल्पनेनच भंयान थरथरत्या यमुनाच्या कानांत गांवकान्नीले सुनेची उतरां हैदोस घालूंक लागलीं.”(गर्जन, पान नं 80).

बायल मनशेचेर दादलो कसो आपलो हक्क जमयता. तिचे शारिरीक सोशण करता ते वयल्या वाक्यांतल्यान कळटा.

बायल ‘ना’ म्हण्टा ह्या उतराक हांगा म्हत्व ना. तिणे मारिल्ल्या किळच्यांक म्हत्व ना. तिच्या कुडीची जाल्ली छळणूक ती ह्या समाजांत दुय्यम स्थानार आसा हाची वळख करून दिता. गायत्री स्पीवाक म्हण्टा तशी ‘can subaltern speak?’ आनी ती उलयली जाल्यार तीच्या उलोवण्याकडेन लक्ष दिवपी तिच्यो व्यथा समजूपी कोण आसा?

घोवान केल्ल्या बळजबरीचें त्रास बायल काडटा, उलट गांवच्या लोकांचे उलोवणेय बायल आयकता. आपल्या स्वताच्या जिविताचो उध्वंस जातना ती आपल्या दोळ्यांनी पळयता पूण कांयच करूंक शकना अशी अवतीकाय बायलमनशेची हे कथेंत जाल्या. यमुने गरीब बायल आनी बायल हे अशा दोट्टी पायऱ्यांचेर उपेक्षीत थारता.

6. गाराणें

‘गाराणे’ ही कथा उपासो आनी गुण्याची जिणेची कथा. नकळटा पुरुशप्रधान समाजांत घोव बायलेचेर आपलो हक्क कसो जमयता हाचेर ह्या काणयेचे कथानक आदारून आसा.

अर्थीक स्थिती

“गुणें हे ताच्याच सोयऱ्या भितल्ले. खूब गरीब परिस्थितीन वाडिल्ले. दुसऱ्यापणाची बायल जाली तरी हरकत ना, निदान पोटभर अन्न आनी आंगभर वस्त्र न्हेसतले म्हूण ताच्या बापायन वीस वर्साचें आपले धुवेक पिरायेन ताचोच बापूय सोबतल्या उपाश्या सारख्या मानायाक दिली.” (पान नं १००).

हे कथेंत गुण्याचे गरीब परिस्थितीक लागून ताच्या बापायचेर आपल्या चलयेक उपेक्षीत लेखपाचो प्रसंग आयिल्लो पळोवंक मेळटा. उपासमार करिनासतना निदान दोन वेळाचे जेवण तरी पोटांत पडटले ह्या ध्येयान गुण्याचो बापूय ताचे लग्न उपाश्या लागीं करता जाची पयली बायल भायर पडिल्ली आनी ताची पिराय लेगीत गुण्याच्या बापायच्या पिरायेक लागी आशिल्लो. हे कथेंतले रामलो हेंवूय पात्र अर्थीक परिस्थितीन उपेक्षीत आशिल्ले पळोवंक मेळटा.

लिंग

आपली पयली बायल भायर पडल्या उपरांत उपासो आपल्या घराचो फुडार जावचो ह्या हेतून दुसरें लग्न जाता. जाण्ट्या वयाचेर वीस वर्साचे चलये लागीं लग्न जावप ह्या गजालीक समाज आपणायता. कसलीच आडखळह्या लग्नांत येना.

लग्ना उपरांत गुण्यांक जाय तशी जीण जगपाक उपासो मनाय घालता. दीसभर कामांत व्यस्त रावप असो उपाश्याचो स्वभाव. बायलेच्या गरजां लागीं ताणें केन्नाच लक्ष दिवना, तिच्या भावनांची केन्नाच पर्वा केली ना, तिचें सांगणें केन्नाच आयकलेना. अशा वेळार तांच्याच घरांत काम करपी रामल्या कडेन गुण्याची बरी इश्टागत जाल्ली.

गुण्याची आनी रामल्याची इश्टागत पळोवन गांवच्या लोकांनी आपआपल्या परीन काणयो रचपाक सुरवात केली. गुण्याच्या नांवांची घाण करपाक तांकां वेळ लागलोना. शेजाऱ्या कडल्यान अश्यो गजाली कानार पडल्या उपरांत उपासो गुण्याक खूब मारता.

“किते रे उपाश्या आज तूं सो बैलाक घेवन येयला?”

“तुगे आज राखणो खंय तर?”

“तू हांगा येयला म्हरे, थंयसन तेंकां दोगांयकूय आयतेंच फावतलें!”

भागेल्याच्यो टवाळ्यो आयकून उपाश्यान अजापान म्हळें

“कोण दोगांय रे?”

“कोण दोगांय आनीकू? तुगें बायल आनी तुगे राखणो!” (पान नं. १०२).

“रान्नीतली उज्या बडी काडून ताणें आसा नाशिल्ल्या फेर्सान बायलेक बडोवंक सुरवात केली.” (गर्जन, पान नं. 102).

फक्त शेजाऱ्यांनी उलयिल्ल्या उतरांच्या दुबावाचेर उपासो घरा येता आनी गुण्यांक तिच्या आनी रामल्याच्या इश्टागतीचेर एकूय उतर विचार नासतना गुण्याक उज्या पोतान मारपाक सुरवात करता.

म्हणल्यार गुण्यान फक्त बायल ह्या मर्यादे भितर रावन हेर दादल्यां वांगडा इश्टागत लेगीत करपाक फुडें सरप ना अश्या वागणूकेचो समाज हे कथेंत लेखिकेन चित्रायला.

बायलेन आपल्यो भावना, वेदना, संवेदना चिड्डून दवरच्यो, समाजांत फक्त सोशीकपणाचें पात्र जावन स्वास घेवचो अशा तरेची वागणूक बायल मनशेक मेळटना पळोवंक मेळटा.

बापायच्या पिरायेच्या जाण्ट्या मनशांकडेन वीस वर्सांचे चलयेचें लग्न करून दितना समाजाक ही गजाल खटकना. पूण थंयच वीस वर्सांचे चली २२ वर्सांच्या चल्या लागीं इश्टागतीचो संबंद लेगीत दवरता जाल्यार थंय समाज चलयेक देख शिकोवंक फुडें सरता.

चली ही जल्मजात उपेक्षीतांच्या वर्गांतली आसा हें पटोवन दिवपी कथा म्हळ्यार 'गाराणें'.

7. गांठयिल्लो दोरो

'गांठयिल्लो दोरो' ही कथा बायलेचेर जावपी अन्यायाचेर उजवाड घालता. गरीब परिस्थितीक लागून खणीर काम करपी साळूचेर मुकादमान केल्ल्या बळजबरीचे साळू उपेक्षीत वर्गांतलें आशिल्ल्या कारणान फावता. गरीब वा उपेक्षीत आशिल्लो वर्ग

कितलोय शिक्षीत जालो तरीय सतेमुखार तांचे बीं रुजना हाची देख हे कथेच्या माध्यमांतल्यान पळोवंक मेळटा.

बाबली हो मुळांतच उपेक्षीत वर्गांतलो चलो बी.ए मेरेनचे शिक्षण घेता. आवय- बापूय भायर पडल्या उपरांत भयणीच्या सांवळेंत व्हड जाल्लो हो भाव. भयणीन रातीचे दीस करून बाबलीक शिक्षण घेवंक मदत केली. पदवी घेवन लेगीत उपेक्षीत वर्गांतलो जाल्ल्या कारणान ताका कोणच खंयच नोकरेर रुजू करून घेनात.

“ लोक दिसतात ते उलयतात. म्हाजे दुख्ख कोण जाणा? शिकप हें म्हज्या सारक्या गरिबाक न्हीच. ते दुडवाकारांचो! मंत्री आमदारांचो फावर आशिल्ल्याचें! म्हजे जातीन फक्त कश्टूच करप. तांबड्या धुल्लान घाम गळोवप. तेन्नाच पोटाक किते पडटलें नाजाल्यार उपासमार शी थू जावपाची म्हजेसारखी.” (गर्जन, पान नं 107).

समाजांत पयशांक सगळ्यांत चड मोल. जिणेची वाटचालींत सुदारणां हाडपाक उपेक्षीत वर्गान कितलेय हात पांय फाफडू पूण सते फुडें ते सदांच फाटीं.

एक वेगळी जात. त्या जातीन फक्त कामगार म्हणून जगप, हेर जातीच्या लोकां बशेन शिक्षण घेवन लेगीत कामगार वर्गांत रुजू जावपाची पाळी बाबलीचेर येता. आपली शिक्षणाची पदवी घेवन साबार कडेन काम मेळोवपा पासत तो भोवता पूण आमदारांनी सगळ्या कडेन भ्रश्टाचार चलयिल्लो पळोवंक मेळटा.

सत्ताधारी वर्ग उपेक्षीत वर्गाचेर ना ना तरेन शोशण करतना हे कथेंत पळोवंक मेळटा.

लिंग

साळू खणीर काम करातना मुकाद्दम ताचेर बळजबरी करता. सगळ्यान पयली म्हळ्यार ते कामेरे आशिल्ल्या कारणान मुकाद्दमाचें नदरेंत उपेक्षीत थारता. फुडें तें अस्तुरी जाल्ल्या कारणान समाजांत ताचें दुय्यम स्थाना आसा. अशा वेळार ताचेर

बळजबरी जाला हाचे आड उलोवपाक साळू फाटी सरता. आपले नांव आनीक घाण जातले आनी ताका उणें लेखपाक लोकांक आनीक एक कारण मेळटले हाचो ताका भंय आसता. उपेक्षीतांत लेगीत उपेक्षीत जावपाचो भंय.

“बाबली ही खबर आयकून मुकादमा लागींवाद घालपाक वता. त्या वेळार भावाक आडोवन एकच वाक्य म्हणटा.”

“ हय म्हज्या भावा , शीळ गेला आतां.... अब्रू...” (गर्जन, पान नं 108).

साळूच्या तोंडांतल्यान येवपी ह्या वाक्यांतल्यान ह्या समाजांत बायलेक कितलो मान आसा हें जाणून येता. तिच्या उलेवण्यांतल्यान समाज तिका खंयच्या उतरांनी जोखतलो हाची वळख घडटा.

बायलेची चूक नासून लेगीत बायल कित्याक सोंसता?

मुकादम सत्तेर आशिल्ल्या कारणान ताच्या आड उलोवप लेगीत उपेक्षीत वर्गाक म्हारग थारता. आपल्याचेर जाल्लें अत्याचार बायल मोन्यानी सोंसता.

8. आसाडी

आसाडी हें कथेंत घन्नीक गांवचो लोक कसो उपेक्षीत लेखतात ते पळोवंक मेळटा. घन्नी गांवच्या वेळपाची बायल. गांवात तिका खूब मान. घन्नी आनी वेळीपबाब लग्न जाल्यार साठ वर्सा जाल्ली पूण तिच्या पदरांत भुरगें नासलें. आपल्या देरांच्या भुरग्यांकच आपलीं भुरगीं म्हणून मानपी घन्नेकय आपले पोट पिकलेना हें केन्नाच तकलेंत येवंक ना. पूण आसाडेच्या दिसाक विठ्ठल तिका तिच्या वांझपणाची जाणीव करून दिता.

“भुरग्यांची चिंता तुका कितें कळटली गे बो! ते खातीर आपल्या पोटांत पिकचें पडटा”(अथांग, पान नं 14).

बायलेक हया समाजांत मान मेळटलो जाल्यार ती सगळ्या आयामांनी पारंगत आसूंक जाय. भुरग्याचें सुख सोडले जाल्यार घन्नी हेर सगळ्या बाजूनी संवगूण संपन्न अशी बायल. पूण हया कथेंत तिका उपेक्षीत लेखपाचे एक कूस विठ्ठलाक पुरो जाता. विठ्ठलाच्या उलोवण्यांतल्यान एकंदर सामजाची मानसीकता लेखिका हांगा सागपाचो प्रयत्न करता. भुरगें नाशिल्ली घन्नी विठ्ठलाचे उतरांतल्यान भर चौकेर उपेक्षीत थारता. विठ्ठल तिचो अपमान करता आनी पदरांत भुरग्याचें सुख नाशिल्ल्या कारणान घन्नी मुकाट्यानी हया अपमानाचो घोंट जिरयता.

9. शारदम्मा

शारदम्मा ही कथा पुरुश प्रधान समाजांत बायलांचे जावपी खच्चीकरणांचेर भर घालता. शारदम्मा एक आंकवार चली आसताना ताची जीण भाव आपल्या मुठींत कशी आंवळून धरता तें पळोवंक मेळटा. थंयच लग्ना उपरांतच्या संवसारांत घोव भायर पडल्या उपरांत, आपली जीण बऱ्यान सांवरून घेवपाक काटकसर करतल्या शारदम्माच्या जिणेंत भावाच्या पुरुश स्वार्थाक धरून येवपी आडमेळ्यांतल्यान शारदम्मा आडवाट सोदता. मंजुळा ही शारदम्माची धुवडी एक वांझ आनी विधवा हे समाजाच्या अपमानांत वागणूकेंतल्यान आत्महत्येची वाट धरताना पळोवंक मेळटा.

“ बी.ए. जाल्या उपरांत रोकडेंच, म्हळ्यार परिक्षेचो निकालूय लागचे पयलीं शारदम्माचें लग्न थारिल्लें, इतल्या बेगीन लग्नाक खरें ती तयार नाशिल्ली, पूण

भावाल्या कडक स्वभावामुखार ती जाप काडूंक शकलीना. तोच तर घराचो मुखेल आनी कर्तो आशिल्लो.”(अथांग, पान नं 30).

“घोव मेल्या उपरांत इश्टिणीच्या आदारान तिणें एम.ए करपा एंडमीशन केल्लें तेन्ना तिच्या भावान केल्लो आकांत तिच्या दोळ्यांमुखार उबो रावलो. शारदम्माचो निश्चेव आयकून तिच्या अण्णान रागान सगळें घर माथ्यार घेतिल्ले. ”

“शारदातुका कितें फाल्त आसा, म्हण तूं घराण्याचें नांव पिड्ड्यार करूंक भायर सरलां?”

“ आजमेरेन आमच्या घराण्यांतले खंयचेय विधवेन घराच्या हुमन्यार पांय दिलो ना, थंय तूं युनीव्हर्सीटींत वचून शिकतलें? नोकरी करतलें?”

‘आतांच्या आतां म्हज्या घरांतल्यान चलपाक लाग.परतून केन्ना हें काळें तोंड दाखोवपाक हांगा येनाका?’ (अथांग, पान नं २९).

कथेंत आयिल्लीं वयलीं वाक्यां शारदम्माच्या संदर्भातली आसात. समाजांत चलयांक शिक्षण दिवप म्हळ्यार तांका पारपोळ करप अशी मानसीकता घेवन जगपी दादलो आपल्या भयणीच्या जिणेची दशा करून उडयतना पळोवंक मेळटा. शिक्षणांचो अधिकार फक्त दादल्यांक आसता अशें मानपी समाज हे कथेंत पळोवंक मेळटा. शारदम्मा विधवा बायल जावन शिक्षण घेवन आपली जीण सांवरूक सोदता त्या वेळार ताचो भाव शिक्षणाचो आक्षेप करून तिका धमकायता. शारदम्मा आपलो हट्ट सोडीना ते पळोवन तिडकून तिचो भाव तिका घरांतल्यान धांवडोवन घालता. बायलेक दिल्ल्या क्रूर वागणूकेचेर लेखिका बडी मारता.

“ दुर्दैवान लग्न जावन एकूच म्हयन्यां मदीं शारदम्माचो घोव मेलो आनी परत्या पांयांची म्हण घोवाल्या बाराव्याच्या दिसा तिका देरांनी हाडून कुळारा पायली.”
(अथांग, पान नं 30).

अशें म्हणटात, बायलेचो जल्म आवयगेर आनी तिचे मरण घोवागेर. पूण हे कथेंत घोव भायर पडल्या उपरांत शारदम्माक परते आवयगेर सोडून वचपी समाजाचें दर्शन जाता. हांगा खंयच बायलेच्या फुडलें जिणेचो विचार केल्लो दिसना. लग्ना पयली भावान पेज कमी करपाक तिचें लग्न करून हात फापुडलें आनी घोव मेले उपरांत घोवाच्या घरच्यांनी तिका कुळाराक पावोन फापुडलें. ह्या सगळ्यां मदी ते बायलेच्या मनाचेर जाल्लो हे सगळ्यांचो परिणाम, तिची मानसीक स्थिती, तिच्यो वेदना समजून घेवपाचो यत्न कोणेच केल्लो दिश्टी पडना. तिका एक बावली कशी हेवटेन तेवटेन नाचयतात.

“शिकतगेर चलयो पारपोळ जातात हें चितून ताणें धुवेचें मॅट्रिकेक आसतानाच लग्न केलां ही गजाल तिणें वाऱ्यावेल्यान आयकल्ली” (अथांग, पान नं 30).

“ लग्नाक पांच वर्सा जाली तरी आजूनय भुरगेंबाळ कांयच ना हाका लागून घरचीं मंजुळाक त्रास करतात हेंवूय तिच्या कानार आयिल्लें.” (अथांग, पान नं 30).

“पंदरा दिसां पयलीं आपलो घोव बस अपघातान मेल्ल्यान आनी भुरगें नाशिल्ल्यान आपल्याक घरांत आनी समाजांत कांयच मान उरचो ना, दुसऱ्यांचेर अवलंबून

आपल्याक जिण जगची पडटली हें चिंतून, आपणें आपलो जिव सोपोवपाचो यत्न केलो अशें तिणें पोलीसांक आत्महत्येचें कारण सांगलें.” (अथांग, पान नं 28).

चलयांनी शिक्षण घेतल्यार त्यो हाताभायर वतात अशी मानसीकता मंजुळाच्या बापायची आसा, म्हणूनच तो मेट्रीक जाल्या उपरांत ताचें लग्न करता.

आवयपण हें बायलेच्या जिणेंचो एक भाग. पूण पदरांत भुरगें ना म्हणून समाजान तिचें खच्चिकरण करप हो अत्याचार. हो अन्याय बायल मनशेचेर कित्याक? कारण भुरग्याची रचणूकेचें वर्दान देवान तिका दिला म्हणून? ह्या पुराय कथेंत अत्याचार, अन्याय हो निदान बायलेच्याच जिणेचो सांगाती जावन भोवतना दिश्टी पडटा. मुळांतच चलयेक स्वातंत्र्य दिवप हे विचारांन समाज घुस्मटता. उपरांत चली बंधनानी वाडटा. मंजुळा पयली बापायच्या आलाशिऱ्यांत व्हाड जालें. घरच्या चार वण्टी भायर पांय दिवूनाशिल्ले मंजुळा घोव भायर पडटा तेन्ना नाइलाजान आत्महत्या हो मार्ग आपणायता. कारण बायलेक समाजान सदांच पुरूशांचेर आदारून जिण जगपाक शिकयला. स्वतंत्र्य जिण बायल जगूंक शकता हो विचार लेगीत बायलेच्या मनांक आफडूंक दिलोना. बायल समाजांत उपेक्षीत आसा हें चित्र तिच्या तकलेंत चित्रायलां. प्रत्येक पांवड्यार तिका उपेक्षीत लेखिल्ले नदरेंत भरता.

“ पयलींच तुवें चलयल्यात ते थेर कमी म्हण आनीक आमचे नाक कापता? कुकूम कितें लायता.... सभा संमेलनांनी कितें भोंवत... लोक कितें म्हणटात तें जाणा तूं?” (अथांग पान नं 29).

आदीं घोव मेल्या उपरांत बायलेन सती वचपाची प्रथा आशिल्ली. काळाप्रमाण समाजांत बदल जाल्यात खरें पूण हें बदल मनांतल्यान कितल्या जाणांनी

आपणायल्यात? घोव मेल्ल्या बायलेन हूमन्याचे भायर वचप ना, श्रिंगार करप ना, चार वण्टींनी जीण सारप अशी अपेक्षा समाज विधवा बायले लागीं दवरता. पूण शारदम्मा बंधनांची शिम हुंपता आनी मेकळीक आपणायता. शारदम्मा नव्या मार्गान चलता खरी पूण ह्या मार्गार तिका मानपी, तिच्या वागण्याक आपणावपी लोक खूब कमी. फुडल्या जीणेचो प्रवास तिच्या खातीर कठीण थारता.

“शारदम्माक आपल्या जाळ्यांत घुस्पावपाचो आपलो बेत निर्फळ जालो हें पळोवन हालीं ताणें एक नवो उद्देग सुरू केल्लो. शारदम्मागेर कोण येतात, तिचे खंयच्या दादल्यांकडेन बरे संबंद आसात हें सोदून काडून तो तिच्या आनी दादल्याच्या नांवांन हळशीक अफवा पिकयतालो” (अथांग, पान नं 26).

बायल ही फक्त भोगवस्तू हें नदरेन बायलांक नियाळपी रामण्णाची नदर शारदम्माचेर थिरावता. तो तिका आपल्या जाळ्यांत घुस्पावपाचो ना ना परिन यत्न करता. विधवा म्हणटना ती आपल्या जाळ्यांत रोकडीच सापडटली असो रामण्णाचो समज आसता. शारदम्मा आपल्याक भीक घालिना हे पळोवन ताचो पुरूशी अहंकार दुखावता.म्हणून तिचें नांव वाट लावपाचे यत्न तो करता ,पूण करूंक पावना. बायलेक वेगवेगळ्या पांवड्यार उपेक्षीत लेखपी समाज दर्शन हे कथेंत जाता.

10. सपन

‘सपन’ ही कथा विश्रांतीच्या जिणेची गाथा सांगता. जल्माक आयल्या उपरांत ताचे तोंड पळयल्यार ताच्या आवय बापायच्या जिवाचे बरें-वायट जातलें अशें ज्योतीशान

भविश्य केल्ले. म्हणून ताका काडून दुसऱ्याक दिल्लें. ल्हानपणांतल्यान ताच्याच(‘तो’ हें पात्र) सावळेंत विश्रांती वाडिल्ले. विस्कोलांत विश्रांतिच्या आवय बापायच्या नांवाच्या जाग्यार ताणें आपलें नांव ‘गार्डीयन’ म्हणून बरयिल्ले. वयार आयिल्ले विश्रांतिची कूड ताका अस्वस्थ करताली. आपल्याच गोपांत व्हड जाल्ल्या विश्रांतीचेर तो बळजबरी करता. वर्सान वर्स दर दिसा जावपी ताच्या शरीर भोगांतल्यान विश्रांती गुरवार थारता. आनी फुडें ताचेच वांगडा तो लग्न जाता. आपल्या घोवा सारको दुसरो राक्षस तयार जाला ही भिरांत विश्रांतीक अस्वस्थ करता आनी विश्रांती आपल्याच गर्भाची मान आवळून हत्या करता.

“म्हज्या आवय-बापायन म्हाका जल्माक घाल्ल्याचें रिण फारीक करपा खातीर हांव आतां सदां रातचें कुडीचे जातले भोगणार सोंसतां. मुकाट्यांनी जिवाच्यो विदण्यो करून घेता. ताची जुनेल्ली, वखवखिल्ली कूड, म्हज्या कंवळ्या आंगाक चाबून-बुरकून रगतबंबाळ करता, म्हजें स्त्रीतत्व पुराय शोंसून घेवपा खातीर म्हजे हाल हाल करता... पूण हांव कांयच प्रतिकार करना. एखाद्र्या मेल्ल्या मड्यासारकें ताच्या देहा पोंदा पडून रावता.” (अथांग पान नं 57).

“आपल्या वासनेच्या कर्माचेर ताणें लग्नाचें पांगरून वोडलें. पूण म्हज्या मनांत ताचे विशीं इल्ले लेगीत पवित्र नातें किल्ललेच ना! ताणें गळ्यांत बांदिल्ल्या पिड्डुकांच्या गांठल्याविशीं मनांत भावार्थ रूजवलोच ना! उलट त्या गांठल्याच्या रूपान ताचें कर्म म्हज्या मुखार उबें रावन दांत विचकावूंक लागले.” (अथांग, पान नं 57.)

ही कथा बायलेच्या सोशीकपणाची वेगळी काणी सांगता.बापायच्या वयाचो दादलो विश्रांतीक ल्हानाचो व्हड करता. विश्रांतीक ताच्या आवय बापायकडच्यान घेवपाचो

ताचो हेतू पयलीच स्पश्ट आशिल्लो जावये. विश्रांतीक घरांतल्यान भायर वचपाक मनाय आसता. ताका लागपी गरजेच्या सगळ्या वस्तूंचो बंदोबस्त तो करता. तांच्या दोंगांयच्या वळखीचो आनीक कोणच नासता. विश्रांतीकआनीक कसलोच उपाय नाशिल्ल्यान ते त्या घरांत जिण सारता. वयार आयले उपरांत दर दिसाक तो ताचो भोग घेता. ताच्या बचक्यांतल्यान मुक्त जावप विश्रांतिक शक्य जायना. हें वर्साची वर्सा चलता. शेवटाक विश्रांती गुरवार जाल्या उपरांत आपल्या नांवाचें मंगळसूत्र घालून तो ताचो गळो नव्यान अंदीता. ह्या सगळ्यांतल्यान विश्रांतीची जाल्ली छळणूक काळजाक पीळ घालता.

ताची पुराय जीण संघर्शांतल्यान पावलां मारतां. मनांत कसल्योच भावनां नासतना आपली जीण परक्या दादल्या वांगडा सारताना ताच्या मनाची आनी कुडीची जाल्ली भयंकर दशा अभ्यासकाच्या मनांत पुरुश प्रधान सत्तेचो बंड करपाचो विचार किल्लयता. बायलेक उपेक्षीत लेखपाच्या वाटेर दादलो मनीसपण विसरला ह्या समाजाच्या सत्य घडणूकेचेर लेखिका उजवाड घालता. बायल मनशांच्या जातींतली समान घटक ह्या विधाना कडेन पुरायतरेन आडनदर करून अस्तुरेक क्रूर वागणूक समाज दितना पळोवंक मेळटा.

“ह्या बाळशाचो एकदां पुर्ण दादलो जायत तर मागीर तो म्हज्याच न्हेसणाक हात घालतलो! ...आपले...आपले आवयचेरूच बलात्कार करतलो!” (अथांग, पान नं 59).

एका दादल्यान उपेक्षीत लेखून केल्ल्या क्रूर वागणूकेंतल्यान विश्रांतीच्या मनाचेर दादल्यांक उल्लेखून जाल्लो परिणाम भिरांकूळ आसा. आपलो पूत लेगीत फुडें

आपल्या वांगडा तसोच वागतलो असो विचार ताच्या तकलेंत घोळटा आनी त्या भिरातेनच ते आपल्या पूताचो गळो अंदिता. बायलेक उपेक्षीत वागणूक दिल्ल्याचो हो परिणाम जावन आसा.

11. मुमताज.

मुमताजाच्या जिणेचें जाल्ले हाल ही कथा व्यक्त करता. पुरुश प्रधान समाजांत बापायच्या बंदखणीत जीण सारपी मुमताज, ताची आवय आनी ताच्या भयणींचे संघर्शमय जिणेचो सोद ही कथा घेता. हें कथेंत सती प्रथेचेर लेखिकेन बडी मारल्या.

“ ती ‘सती ट्रेडीशन ऑफ इंडिया’ ह्या विशयाचेर संशोधन करपा खातीर मुद्दाम अमेरिकेसाकून धा म्हयन्याखातीर भारतांत आयिल्ली.” (अथांग, पान नं 61.)

“ह्यो ‘सती’ कोण? तर परंपरेच्या नांवांखाला अमानुशपणान बळी गेल्ल्यो भारतीय बायलो! कांय आपखोशयेन, तर कांय जबरदस्तीन! आतां मेरेन कितल्यो बायलो बळी गेल्यो ताचो हिशोब ना. मात ह्या गौडबंगाली समाजान गरयेक हांयस लांवचें, तशें कांय बायलांक देवरूप दिवन तांच्यो ‘फातर शिळा’ सांबाळ्ळ्यांत!” (अथांग, पान नं 62).

‘सती’ हें उतर भारतांत एखाद्या काळार बायलांच्या जिणेचें अस्तित्व पुसून उडोवपी घटनेची वळख करून दिता. बायलांचें अस्तित्व दादल्यांच्या अस्तित्वाचेर आदारून आसता ह्या तत्वाक धरून चलपी काळाचें चित्र सती प्रथेंतल्यान दिसता. बायलांक

उपेक्षीत लेखपाची प्रक्रिया आदल्या काळा पासून चलत आयल्या हाचो संदर्भ वयल्या वाक्यांतल्यान मेळटा.

“ और ऐसेही हाल में एक दीन अब्बूने मेरी शादी मंहमद चाचा से तय कर दी. वो मुझे दोन हजार मेहर देनेवाला था, जिससे अब्बू दुसरी शादी करनेवाला था. मैं बहुत रोयी, पर अब्बू को मेरी दया नहीं आयी!”(अथांग, पान नं 64.)

वयल्या वाक्यांतल्यान बापायच्या बचक्यांत सांपडिल्ले मुमताजाचें जिणेंचें जाल्ले हाल, उपाद्रे दिसतात. बापूय पयशांच्या आशेन धुवेचें लग्न आपल्याच पिरायेच्या दादल्या वांगडा करता. त्या दादल्याक ल्हानपणांतल्यान मुमताज चाचा म्हणून वळखताले, तोच आतां ताचो घरकार जाल्लो. लग्ना वेळार लेगीत चलयेची मान्यताय घेवपाची गरज भासना, इतलें उपेक्षीत चलयेक लेखिल्ले पळोवंक मेळटा.

“मेरी शादी कुछ दीन बाद ही उसने शहनाज की शादी भी एक बुढ़ेसे कर दी।कहने को वो शादी थी, सच कहो तो उसने उसे पैसे के लालच में बेंच डाला। वो बुढ़ा उसे लेकर कुवेट गया, तो आज तक वापस नहीं आया! खुदाही जाने मेरी बहन के साथ क्या हुआ है।” (अथांग पान नं64.)

मुमताजाचो बापूय पयशांक लागून आपले धुवांचें लग्न करपाचें सोडून, लग्नाचें निमतान तांकां विकतालो. ताच्या भयणीकय ताणें एका जाण्ट्या मनशांक विकलें. परक्या मनशांच्या हातांत धुवेक दिवप आनी फुडें तांची कांयच वासपूस करप ना अश्या वृत्तीचो बापूय हे कथेंत चित्रायलां. चली म्हणटना फक्त दुसऱ्याच्या हातान दिवपी वस्त अशें बायलेचें चित्रण हया कथेंत जाला.

“म्हज्या प्रश्नान मुमताज जणू न्हिन्नळ्ळें. ” मेरा घरवाला सुनताच नहीं आपा...। एक बार मैं उसे बोली, तो उसने मुझे बहुत पिटा, गाली दी और कँहने लगा, बच्चे तो अल्ला की देन होती हैं, उसे ना कहाँ तो जान से मार डालूंगा...। अब तुम ही बताव आपा, मैं क्या करूँ?”(अथांग, पान नं65.)

वर्सान वर्साचे धा बाळंटेर जाल्ल्यानमुमताजाची आवय अशक्त जावन रोकडीच भायर पडली.आवयच्या उपरांत मुमताजय तेच वाटेर चलताना दिश्टी पडटा. बायलेचें शारिरीक हाल जातात तें आडनदर करून फक्त भोग वस्तू समजून तिचें सोशण जातना पळोवंक मेळटा. मुमताज जेन्ना गुरवारपण परतून नाका म्हणून घोवाक सांगता त्या वेळार तो ताका मारून मारून आपल्याक जाय तेंच करता. एका बायलेचें भलायके संबंदान जाल्ले हाल लेगीत पुरुश प्रधान समाज आडनदर करून तिका कुस्कुटासमान वागणूक दितना पळोवंक मेळटा.

“तो तुम भी जाना और तुम्हारे बहनोंको भी स्कूल भेजनेको बोलना अब्बूको।”

“वो भी बोला मैंने आपा... लेकिन अब्बू बोला, 'लडकीयां इस्कूल जाके क्या करेंगी? उनका काम तो घर और बच्चे संभालना है।’ (अथांग, पान नं 67.)

अस्तूरेक सदांच उपेक्षीत वागणूक दिवप हें समाजान आपणायिल्लें सत्य. शिक्षण आनी अस्तूरेचो तर संबंधच जुळना अशें म्हळ्यार जाता. बायल म्हणटना फक्त चूल आनी मूल हया पूरतीच मर्यादीत. चार वण्टीच्या भायलो संवसार तिच्या वाटयाक येना. अस्तूरेक शिक्षण दिवप म्हळ्यार व्यर्थ अशी मानसिकता घेवन जगपी समाज हे कथेंत चित्रायलां.

12. भारगत

ही पुराय कथा भारगतीचें जिणेचो सार वाचप्यांक सांगता. एक बायलमनशेक समाज दुय्यम स्थानार लेखता त्या वेळार तिची चूक नासूनय तिचे कशें हाल जातात ते लेखकान कथेंत मांडला. ल्हान पिरायेचेर लग्नाच्या नांवां खाला विकतें घेतिल्ले भारगतीचेर ताची मांय आनी समाज असंख्य तरेचें अत्याचार करतात. समाजाच्या अत्याचारांक तोंड दित भारगत आपलें एक सफळ जिवीत जगपाचो संघर्शमय यत्न करीत आसता.

“ तेन्ना तिचें मांयन दाबाळी गांवांतल्यान गरजेक आयिल्ल्या भारगतीच्या बापाय कडल्यान दोन दुमडी भाताक भारगतीक विकती घेतिल्ली आनी पुताक लग्न केल्लो... पूण भारगतीची मांय आपूण गरजेक आयिल्ली ते विसरली आनी मुखार भारगत घरांतल्यान वचसर तिका तिच्या बापायचे गरजेचे थोमणे दीत रावली.” (अथांग पान नं 78.)

अस्तुरेक विकतें घेवप ह्या वाक्यांतल्यानच बायल समाजांत कितली उपेक्षीत आसा ताचो दिश्टावो जाता. गरीब परिस्थितीक लागून सात वर्सांच्या पिरायेचेर भारगतीचो बापूय तिका दोन दुमडी भाता बदला विकता. तिचें पुराय भुरगेंपण घरांतल्या कामांनी घुस्पून उरता. भुरगेंपण आशिल्ल्या कारणान चूकून खेळपाक गेल्यार ताची मांय ताका उपाशी दवरून तिचें हाल करता.

“एकदां खंय तिचे मांयन तापिल्लो कायलाथो तिचे जांगेर दवरिल्लो!” (अथांग पान नं 78.)

हया सगळ्यांतल्यान मुक्त जावपाक भारगत जेन्ना वेगळी पेज शिजयता त्या वेळार तिचो घोव दांडो घेवन तिचें फाटीक लागता. घोवाच्या बचक्यांतल्यान स्वताक वाटोवपाक भारगत दोन दीस शेतांतल्या तणा गुडव्यांत लिपून रावता.

भारगतीक घोवाचें सूख मेळनाशिल्ल्यान तिच्या पदरांत भुरगें नाशिल्ले. मांय 'वांजूड' म्हणून दिस रात ताका खेपताली. हांतूंत भारगतिची कितें चूक? मुळांतच उपेक्षीत आशिल्ल्या कारणान तिचें उतर आयकप, तिच्यो भावना समजून घेवपची कोणाकच गरज दिसनाशिल्लें.

“नागू गांवकाराक कोणें दोश दिलोच ना. दिलो फक्त भारगतीक” (अथांग पान नं 79).

पयली मांय धाडटा म्हणून आनी उपरांत घरांतल्यान भायर सुटूंक मेळटा म्हणून, भारगत दिसवड्याच्या वावराक वचूंक लागली. ट्रंकार तिची वळख नागू गांवकारा लागीं जाली. गांवच्या लोकांनी इश्टागतीच्या तांच्या नात्याक वेगळेंच नांव दिवन भारगतिच्या चरित्राचेर प्रस्न उबें केले. गांवच्या धा जाणांची बसका घेवन भारगतीक कितें ख्यास्त दिवची हया विशयाचेर चवकशी जाल्यो. भारगतीक गांव सोडून वचपाचो आदेश दिलो. इश्टागतींत नागू गांवकाराचेंय तितलेंच योगदान आशिल्ले पूण ताका कोणेंच एक शब्द लेगीत विचारलो ना. बायल दुसऱ्या दादल्या वांगडा उलयली म्हणून तिका बेघर करप, तिची बाजू जाणून घेवपाची गरज लेगीत दिसप ना, इतलें उपेक्षीत बायलेक हे कथेंत चित्रायलां. बायल म्हणटना तिका कशेंय नाचय, तिचें कितलेंय सोशण कर, 'बायलेचे सोशण करप' हो पुरुश प्रधान समाजाक जल्मापासून मेळिल्लो अधिकार जावन आसा अशें म्हळ्यार अतिताय जांवची ना. हया सगळ्या अत्याचारांतल्यान शेवटाक भारगत अनाथपणाची जीण जगता.

13. तो येतलो देखून.

‘तो येतलो देखून’ही कथा शिताबायच्या सुनेची काणी सांगता. ‘नातवाचे’ मुखामळ पळोवंक आशेल्ली शिताबाय ‘नातीचें’ तोंड पळोवन निराश जाता. सुनेक आनी नातींक उपेक्षीत लेखून तांच्या जिवाचें हाल करताना दिसता.

“सगळ्या अपेक्षांचेर विरजण पडिल्लें. भितर वचून नातीचेर नदर घालपाचीय वान्सा जालीना. कोणेतरी जबरदस्तीन वोडून व्हेली म्हण हांव सुने म्हज्यांत भितर गेली.”
(अथांग, पान नं 93).

चलो म्हळ्यार घराचो वंश. घरांत एकवेळ चली जल्माक येना जाल्यार उपकारता पूण चलो आसूंकच जाय. कारण चलो हक्कान आवय बापायचो आसता आनी चली परक्या घरची. बायलेक उपेक्षीत लेखपाचें वेगवेगळें गट समाजान तयार करून दवरिल्ले आसात. चलो म्हळ्यार वंश फुडें व्हरपाचो दीपक अशी मान्यताय समाजांत घोळटा. हे कथेंत शिताबाय सुनेच्या पदरांत परत परत चली भुरग्याचेंच सुख येता तें पळोवन सुनेच्या आनी नातींच्या जिणेंत चडांत चड प्रमाणान अडचणी तयार करता. तिसऱ्या नातीच्या वेळार तिणें तेराव्याच दिसाक सुनेच्या हातान घरचीं कामां सोबयली. नातीचो बारसो करूंक दिलोना. भुरगें रडटा तें पळोवन सुनेक उमाळें फुट्टात पूण शांतीबायन तिका कामां फुडें भुरग्यांक फाटीं दवरून वावरूंक लायलें. तीन फावटी पदरांत चलयो आयल्यो म्हणून ना ना तरेचें अत्याचार शांतीबायन केले. शेवटाक हे छळणेंतल्यान मुक्त जावंक सुनेन स्वता उज्यात लासून घेतलें.

बायलेक समाजांत इतलें उपेक्षीत लेखताता की, त्या सगळ्यां सोशणांतल्यान मुक्त जावपाक शेवटाक बायल आत्महत्या करप स्विकारता. हे कथेंत बायलच बायलेक कमी लेखता कारण तिका समाजान तशीच शिकवण दिल्या.

14. भेट

‘भेट’हें कथेंत राजा जयदेव आपली राणी कलावतीचेर दुबाव घेता. जल्माक आयिल्ले धुवेचें मुखामळ कलावतीचो गुरू ‘शंकरानंदाच्या’ मुखामळार गेला आनी तें शंकरानंदाचेच रगत असो दुबाव राजाकलावतीचेर घेता. पतिव्रता राणी हो आरोप सहन करूंक शकना. राणी कलावती आपल्या धुवेक घेवन रानांत पावता. रानांत आशिल्ल्या देवळांतल्या आचार्या कडेन धुवेक दवरून आत्महत्या करता.

फक्त दुबावाच्या नाड्यार बायलेचे चरित्राचेर प्रस्न उबे केल्ले पळोवंक मेळटात. हे कथेंतली ‘कलावती’ पदान राणी आशिल्ली, तरीय शेवटाक ती एक बायल म्हणून उपेक्षीत थारिल्ली पळोवंक मेळटा.

“कित्याक शक्य ना आचार्य? कांय खिणां पयलीं तुवें म्हणिल्लें, धर्तरेचो विनाश जायत अशें पाप करनाका म्हणा! हांतूत पाप कसलें आचार्य? स्त्री पुरुशाची परंपरा निर्मितीच मिलनाखातीर जाल्ली आसा. आवडिल्ले बायलेचो भोग घेवप ही हजारांनी वर्सांची परंपरा आसा! हांव तिचो निकटो भोगच घेवंक सोदना आचार्य. हांव तिका म्हजी अर्धांगिनी करूंक सोदता.” (अथांग, पान नं 98).

राजाक एखादी बायल आवडली की तिजो भोग घेवप हें काळापासू चलत आयलां. ‘भोग वस्तू’ हया नावांनच अस्तूरेची समाजांत वळख घडला. राजा सत्तेर आशिल्ल्यान

आपल्या पदाचो गैरफायदो घेता. नदरेंत भरता ते बायलेचेर आधिकार गाजोवपाचो हक्क ताका आसता. अस्तूरेचेर जावपी हे एका प्रकारचे सोशण. बायल म्हणटना तिची मान्यताय घेवप हाची गरज कोणाकच दिसना. कारण तिचो जल्म दादल्यांचें शारिरीक सूख भागोवपा खातीरच जाला असो समज समाजाचो आसा. बायलेक उपेक्षीत लेखपाची प्रक्रिया काळापासून चलत आयल्या हें ह्या कथेंतल्यान कळटा.

15. सितामाय

‘सितामाय’ ही पुराय कथा आदल्या काळार बायलांचेर जावपी शोशणांचेर उजवाड घालता. समाजांत घोळपी संस्कृतायेच्या आनी पुर्वपार चलत आयिल्ल्या रितींच्या नांवार दादलो बायलेक कसो उपेक्षीत लेखता हाची देख ह्या कथेंत चित्रायिल्ल्या ‘म्हसपावणी’ ह्या देखाव्यांतल्यान स्पश्ट जाता.

कथेंत चित्रायिल्ल्या ‘म्हसपावणेक’ दर वर्साक पांच बायलांक पावणेर काडटात. ‘सतीमायेच्या’ पाशाणी मुर्ती लागीं हात जोडून त्या बायलांच्या पावणेक सुरवात जाता. पावणी सोपले उपरांत भर समाजांत सगळ्यां दादल्यांच्या नदरे मुखार वाठाराचो ‘राजा’ तांच्या चोळयेक हात घालून तांच्या थानांचो आस्वाद घेता. देव देवस्पणांच्या नांवार चलिल्ल्या हे नीच प्रथेचेर लेखिकेन उजवाड घातला.

“सत्यवतीचो आंवडो अंदलो, म्हालम्हस.. म्हालम्हस.. ही जाण्टी भावीण म्हालम्हस..? ही कसली भाशा...? तिणे ते जाण्टेलेच्या तोंडार नदर घातली. लज, असहाय्यपणाचे भाव तिच्या तोंडाचेर उदेल्ले.”

“ ही गांवची म्हलम्हसा!... ही .. बारा वितांची.. ही एका कापड- विड्याक गांवांक पावली...एक फावट...!” (तिची काणी, पान नं 59.)

“फुडल्या खिणांक तिणें पळयलें... राजवी मुखार सरलो आनी ताणें आपल्या आवयच्या .. न्ही आज्जेच्या वयाच्या ते बायलेच्या छातयेवेलो पदर कुशीक काडलो आनी ...

दुदाची धार वोडपा खातीर पानो वोडचो ते प्रमाण राजवीन तिच्या थानांचें बोंड वोडलें...” (तिची काणी, पान नं.60)

बायलेक वस्त कशी बळजबरीन हे पांवणेचो वाटेकार करप. तिची कूड पांवणेक लावन तिचो थाव घेवप अश्या प्रकारची विचीत्र परंपरा ह्या कथेंत पळोवंक मेळटा. बायलेचें अस्तित्व म्हळ्यार फक्त भोग वस्तू त्या विपरीत तिच्या जिविताक म्हत्व ना हें हे कथेंत चित्रयिल्ल्या कांय चित्रांतल्यान स्पश्ट जाता.

अस्तूरेची भावना समजून घेवप, तिच्या मनाचेर हे सगळ्यांचो परिणाम कितें जातलो? हें सगळ्या प्रस्नाक आडनदर करून समाज वावुरता. एक निर्जीव वस्त कशी बायलेक वागयतात.

“ मागीर अत्र्या- पयऱ्यान गांवाची रत्नेभावीण वाड्यार रातची वस्तेक रावंक लागली.” (तिची काणी, पान नं 63).

वर्साचो काल हुपलो आनी ‘राणयेची’ जागा ‘रत्नेभावीणीन’ घेतली. राजान आपली शारिरीक भूक भागोवंक वेगळी वेवस्था केल्ली. अश्या वेळार बायलेन कोणाचें हात धरप? बायलेक उपेक्षीत लेखपाचो हो वेगळो गट हे कथेंत दिसता. लग्नाचें सगळें

नियम पाळप हें बायलेचें कर्तव्य. हया वेळार दादल्यांचे कर्तव्य कितें? प्रत्येक घडणूकेक बायलेन कित्या बळी वचचे?

“ ताणें ते दिसाक राजवीक गांवची म्हसपावणी बंद करपा खातीर सांगले. आदीं विनवणी केली मागीर शिटकावणी दिली. ताचो परिणाम मात भयंकर जालो.”
(तिची काणी, पान नं.63).

“ आतां रावजी भितरलो शासक जागो जालो. तो बापूय- पूताचें नातें विसरलो. ताणें धडाधड आपल्या शिपायांक - पेद्यांक फर्मान सोडलें.... हया उर्मटाक धरून वाड्यांत बंद करून दवरांत ”(तीची काणी, पान नं 67)

शिक्षणाच्या आदाराचेर परिवर्तन येतना पळोवंक मेळटा. आपलो बापूय परंपरेच्या नांवांन बायलांचें चरित्र इबाडून उडोवपी वायट चालीरितींक पाळो दिता ताचेर ताचो पूत पुरषोत्तम राजा आक्षेप करता. आक्षेप बायलांच्या बऱ्या फुडारा खीतर करता पूण ताचो परिणाम वायट जाता. रावजी राजा सत्तेर आशिल्ल्या कारणान, पुरषोत्तम राजाक बंदखणीची ख्यास्त जाता.

16. तिची काणी

‘तिची काणी’ हे कथेंत सुखदाक एक ‘अस्तुरी’ म्हणून उपेक्षीत लेखिल्ले पळोवंक मेळटा. सुखदाच्या बारशा दिसा ताचो भाव बांयत पडून मरता. सुखदा जल्माक आयले आनी ताणें येताच आपल्या भावाक खालो अशीं दुशणां ताका ताची घरचीं आनी सरभोंवतणचो समाज दिवूंक लागलो. ल्हानपणांतल्यान आवय- बापायचो मोग

ताच्या वाट्याक केन्नाच येवंक ना. ताच्या आवयन तट्टटिल्ल्या थानांतलें दुद पिळून भायर उडयले पूण सुखदाच्या तोंडांत चीव धरलिना. जाण्टे आजयेन जाल्लो जिव तगोवंक जाय म्हणून सत्व- पेज पिवोवन ताका ल्हानाचें व्हड केलो. बापायन ताका शाळेंत घालून आपलें कर्तव्य केल्लें. भावाक खायरे म्हणून समाजान ताका खेपलें. ताचें लग्न ताच्या परस सोळा वर्सांनी व्हड आशिल्ल्या दादल्या लागीं करून दिलें. लग्ना उपरांतच्या जिणेंतय सुखदाच्या जिणेंत सुख केन्नाच येवंक ना. घोवाचे तिच्याच जावेवांगडा अनैतीक संबंद आशिल्ल्यान सुखदा घोवाचें घर सोडून एकलें जीण सारता. हे कथेंत 'बायल' म्हणून सुखदाची जीण संघर्शमय थारता.

“ आनंद ह्या जगांतल्यान गेल्लो तो खरें आल्याचे चलयेचे चुकीन पूण ताचो सगळो बोल सुखदाचेर आयिल्लो. जल्माक आयलें आनी भावाक खालो म्हण सगळी जाणा ताका परतें पायांचे म्हणून दूशण दिताली. आवय तर ताका बरोच तेप दोळे मुकारच घेनाशिल्ली. छातयेंत दूद आसूनय आवयन त्या दिसा उपरांत ताका केन्ना दुदाक धरलेंना. तट्टटील्ल्या थानांतलें दूद ती पिळून भायर वडयताली पूण ताच्या तोंडांत चीव धरिनाशिल्ली.” (तिची काणी (पान नं 83).

समाजान मुळांतच चली म्हळ्यार उपेक्षीत हो समज तकलेंत घोळयिल्ल्यान, दादल्यांक समाजांत एक तरेचो दर्जो फावो जाला. हे कथेंत सुखदा निमित्ताक कारण थारता. एक दुर्घटना जे घटणेचो सुखदा लागी कांयच संबंद ना, ताची ख्यास्त तें जिवीत भर भोगता. जर सुखदाच्या जाग्यार दुसरो चलो जल्माक आयिल्लो आनी 'आनंद' तेच प्रमाणान मातयेभरवण जाल्लो जाल्यार त्या चल्याकय सुखदाक मेळ्ळा तशी वागणूक समाजा कडल्यान आनी ताच्या आवय बापाय कडच्यान मेळत

आशिल्ली काय? काय सुखदा फक्त 'बायल' म्हणून ही वागणूक ताच्या वाट्याक आयला?

“तुका आनी तरणो कवकवीत भुरगो खंय मेळटलो? सगळेकडेन भाव खायरो म्हण नांव पाविल्ले आसा! हो एकटो काकूट म्हण लग्नाक तयार जाला तेन्ना मुकाट्यांनी माटवांत उबे राव.” (तिची काणी, पान नं 87.)

“तो भितर सरलो आनी ताणें म्हणलें, “कपडे काड” .. आयकून ताका कितें करचें तें सुचलेंना, तें कांय खिण ताच्या तोंडाक पळयतच उरलें. मागीर ताचे गगरीत धुंवतले दोळे पळोवन तें कांचवेलें. कांय एक उलयनासतना ताणें आंगावेलें एकएक कपडे देवयलें...” (तिची काणी, पान नं 89)

“मागीर ताच्या घोवाचो एकोडो खेळ आनी ताचे रातभर तळमळप हें सदचेंच जालें.” (तिची काणी, पान नं 89).

समाजान ल्हानपणांतल्यान ताच्या नांवाक जोडिल्लें आनीक एक नांव (भावखायरे) ताच्या अस्तित्वाचेर साबार प्रस्न उबें करतालें. लग्नाच्या वेळार चलो पसंत नासून लेगीत ताच्या वांगडा तें आवय बापायच्या उत्तराचेर लग्न जाता, कारण ल्हानपणांतल्यानच ताका उपेक्षातांचीच वागणूक गावल्या. लग्ना उपरांत ताचो घोव ताचेर पुरूश प्रधान सत्तेचो शेक गाजयतना दिसता. फक्त भोग घेवपा पासत ताच्या लागीं येवप. आपले अनैतीक संबंद लेगीत सुखदान सहजपणान आपणावचें अशें ताचें म्हण्णे. हयोच घडणूको एका चल्याच्या जिणेंत घडिल्ल्यो जाल्यार ताका सुखदाक

मेळ्ळा तितले त्रास भोगचें पडटा आसलें काय?सुखदा मुळांत अस्तुरी म्हणूनच हें त्रास ताच्या वाट्याक आयल्यात अशे अभ्यासकाचें मत.

17. उमा.

‘उमा’ हें कथेंतलें मुखेल पात्र. एक शिक्षीत अस्तुरी. मुक्त विचारांनी जीण सरपाची सपनां पळोवपी उमा पुरुश प्रधान समाजाक बळी थारता. भावाच्या उतरा भायर वचपाची धिटाय नाशिल्ल्यान, पयली बायल भायर पडिल्ल्या भावाच्या मेवण्या लागीं भाव ताचें लग्न करून दिता. शिकून स्वतंत्र जीण जगपाचें ध्येय दवरपी उमा लग्ना उपरांत घराच्या चार वण्टीमदीं जीण सारतना पळोवंक मेळटा.

“म्हाका सदांच सुटी! हांव खंय नोकरी करता?... ते सगळें हांवेन तुका वोगीच बरयिल्लें.. तुवें म्हजेर रागार जावंचे न्ही म्हणू?...हांकां बायलांनी नोकरी करप मान्य ना!” (आर्त, पान नं 44).

उमा हें पदव्यूतर पदवी मेळयिल्लें चली. भावाच्या मेवण्यान आपल्या आदले बायलेक मारून उडयली आनी पयशांच्या नाड्यार कोर्टांतल्यान सुटका मेळयली. उमाक ताची दोळे फुटून तिडक मारताली. आपल्याकडेन शक्य आसल्यार आपूण ताका बंदखणींत घालता आसलें अशे विचार मनांत किल्लोवपी उमा शेवटाक त्याच दादल्या कडेन लग्न जाता.

घरांत भाव व्हड आशिल्ल्यान आनी दुसरें म्हळ्यार तो दादलो आशिल्ल्यान भावा कडेन उमाचे एक चलनासले. भाव उमाचें लग्न आपल्या मेवण्यालागीं करून दिता.

घोवाच्या आदल्या बायलेच्या कुसव्यांतल्यान जल्मांक आयिल्लीं भुरगीं, उमाचें स्वताची धूव आनी घर हांच्या भोंवतणी उमान स्वताक व्यस्त करून घेतिल्लें.

शिकून नोकरी करपाची सपनां पळोवपी उमा लग्ना नंतर घोवाक बायलेन नोकरी करप मान्य ना, हाका लागून घरांतल्या चार कोनशांनी जीण सारता.

हे कथेंत मुळांतच समाजान बायलेक उपेक्षीत लेखिल्ल्यान उमाच्या भावाची आनी ताच्या घोवाची उमा लागीं अशी वागणूक फळूंक पावल्या हें खरें. बायल उपेक्षीत, तिणें दादल्या वांगडा समान वावर करप ना हे मानसीकतेक मानून फुडें चलपी समाज चित्रण हे कथेंत लेखिकेन चित्रायला.

18. रगतबंबाळ पावलां

ही कथा बायलेचे उपाद्रे व्यक्त करता. अर्थीक स्थिती विकट आशिल्ले गंगा विटांच्या भट्टेर कामेरें म्हणून काम करतालें. घरांत खातले म्हळ्यार कांयच ना अशी ताची परिस्थिती. ११ वर्साचो चलो जोऱ्यान फडफडून मरणाचे धडेर आशिल्लो. चल्याक दोतोरगेर व्हरतलो म्हळ्यार एक रुपयाय गंगा कडेन नाशिल्लो.

मास्तरा कडेन जेन्ना गंगा पयशांची मागणी करता त्या वेळार मास्तर ताका ताच्या गरीब परिस्थितीक लागून उलयता. चड केल्यार कामा वेल्यान काडून उडयतलो अशी धमकी ताका दिता. गंगा गरीब आशिल्ल्या कारणान मनीसपण लेगीत फाटीं पडलां अशें अभ्यासकाक दिसता. गरिबीक लागून मास्तर तिका पयशें दिवन आदार करपाचे सोडून तें गरीब आसा हाची जाणीव ताका करून दिवन उपेक्षीत लेखता.

इनासाची गंगाचेर वायट नदर

“भियेनाका गो गोंगो! हांव कितें तुज्या घोवाचे भशेन फुक्याचे सोदिना! बरेंsss तेच्या बदला दुडू दिवोंक तयार आसा हांव! नाययाल्यार तुका दुडवांची गोरोज आहाच...”(गर्जन, पान नं 45).

गंगे गरीब आशिल्ल्या कारणान ताच्या गरीब परिस्थितीचो फायदो इनास घेवंक सोदता. तिका भोग वस्तू म्हणून पळोवन लाळ गळयता.

“कि..त्या..क? तुका ... इटां... भट्टेर... कोण ...सांपडलो ना भाड्याक पोडोंक?”(गर्जन, पान नं 47).

एक बायल घर सांबाळपाक कश्ट करता आनी तरीय तिचो घोव तिचेर आपल्याक सोरो पिवपाक पयशें दिना म्हणून दुबाव घेता. इतली क्रूर वागणूक बायलेच्या नशिबांत येवपा फाटलें कारण कितें? फक्त ती एक अस्तूरी म्हणून?

गंगे हे जिणेच्या प्रत्येक पावलार अस्तूरी म्हणून उपेक्षीत लेखिल्याचें दुख्ख भोगता. इनास, मास्तर आनी ताचो घोव तें उपेक्षीत वर्गांत पडटा हांची जाणीव करून दितात. शेवटाक चल्याचो जीव वाटावंक गंगे इनासा लागीं एका राती खातीर शारिरीक संबंद दवरता. हें गंग्याचें गरिबीक लागून नाइलाजा खातीर उखल्लेले पावल अशें अभ्यासक म्हणटा.

3.2 रंजीत गुहा आनी दिपश चक्रबोर्ती हांच्या सिध्दांतांतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा.

1. जैत

जैत ही कथा भाटकार आनी ताच्या भाटांत वावुरपी कामगार्यांचे जिणेचे चित्रण करता. परब हो गांवचो भाटकार. भाटकार ह्या नांवां निमतान मेळिल्ल्या सत्तेचेर तो गांवच्या सर्वसामान्य लोकांचेर अन्याय करता. ह्या अन्यायाक अन्याय म्हणून लेखचे काय ना ह्या प्रस्नांत गांवचो सर्वसामान्य मनीस घुस्पला.

गांवची जमीन परबाच्या नांवांर आशिल्ल्यान गांवांत बेताळाचे पेड जें आसा ताचेर परब आपलो अधिकार जमयतालो. पेड वसोवपी परबाचो पुर्वज नाशिल्लोच. गांवकाराच्या पुर्वजांनी ते पेड वसयिल्ले. परब 'भाटकार' आशिल्ल्या करणान पेडाचेर पुरायतरेन आपलो अधिकार आसा अशें परब मानतालो.

श्रध्देच्या नांवांन दर सोमाराक पडिल्ली नाल्लांची रास, कापूर, उजवाती, तेल आनी खासा करून फंड पेटयेंतलें पयशें परब आपल्या बोल्सांत भरतालो. ताचो हिशोब गांवच्या सर्वसामान्य मनशाक दिवंक ताका गरज दिसनाशिल्ली.

कुश्टाक गांवच्या गांवकारांचेर जावपी ह्या अन्यायाची जाणीव जाता आनी कुश्ट कायद्यान पेडाचेर गांवकारांचो अधिकार आसा हे पटोवन दिवपाक कोर्टांत केस करता. कायद्यान पळयलें जाल्यार भाटकार गांवकारांचेर आपलो हक्क जमोवंक शकना. गांवकारांचोय ते जमनीचेर तितलोच अधिकार आसा.

पुराय गांवकार वाडो परबाचेर केस घालता आनी कायद्यान आपली जमीन मेळोवन घेवपाची वाट पळयता. पूण पयशांच्या वोतांत सत्य करपता. गांवकारांची शेवटची आस शेणटा आनी परबाची पयशांच्या नाड्यार चलयिल्लें फट सत्य थारता.

अर्थीक स्थिती

हे कथेंत पुराय गांवकार वाडो अर्थीक नदरेन दुबळो आसा. गरीब परिस्थिती आशिल्ल्या कारणान कांय गांवकार भाटकाराच्या भाटांत काम करून दिसवड्याचेर घर चलयताले.

“लोक सामके अकलेक आयल्यात. परबाल्या शेतां- भाटांत काम करून पोट भरपी तर सामके त्रासांत पडल्यात. तांचो हून दुदाचो जाला.”

(गर्जन, पान नं-53).

कुश्टान जाणीव करून दिवचे पयली खंयच्याय गांवकाराक आपल्याचेर अन्याय जाता हाची जाणीव नाशिल्ली. कारण ग्राम्सकीन सांस्कृतीक वर्चस्ववादांत स्पश्ट केला तशें, ह्या अन्यायाक गांवकार लोकांनी सांस्कृतीक नदरेन प्राकृतीक रूप दिवन आपणायिल्ले. आपल्याचेर भाटकारान हक्क जमोवप हो भाटकाराचो संस्कृतीक दायजान अधिकार अशें ते मानतालें. म्हणूनच तांणी केन्नाच हाचे आड आवाड उखल्लो ना.

गांवकारांनी सत्याची बाजू घेवन लेगीत केस हरल्या उपरांत तांचेर व्हड अरिश्ठ आयलां. भाटकाराच्या शेतांत काम करून पोट भरपी गांवकार आतां उबंतेर पडल्या. स्वताची जमीन आसून लेगीत ताचेर पिक पिकोवपाचो अधिकार तांणी वगडायलो. आतां पोट कशें भरप हाचेर प्रस्न उप्रशिल्लो.

शिक्षण नाशिल्ल्या कारणान उपेक्षीत

“परब आपल्या गांवच्या भोळ्या भाबड्या अनाडी लोकांक लुट्टा, नागयता हें भुरगेपणा सावन तो पळयत आयिल्लो. आपल्या लोकांक तें समाजना ते तांच्या

भायल्या देखाव्याक भुलतात आनी बळी वतात हे केन्नासावन ताच्या मनांत सलतालें.”(गर्जन पान नं 52).

दिपेश चक्रबोर्ती उपेक्षीतांच्या जिणेचेर केल्ल्या संशोधनांत म्हणटा, समाजाचें हें चक्र चलोवंक दोन वर्ग म्हत्वाचे. एक सत्ता गाजोवपी आनी दुसरो सोंसपी. उपरांत उपेक्षीत वर्ग एक तर ह्या चलणूकेक मान्यताय दिता वा ताच्या आड वता. सत्तेच्या आड वचूक शिक्षणाचो आदार उपेक्षीत वर्गाक मदत करता अशें मत ह्या विद्वानान मांडला.

हे कथेंत गांवकारांचो पूत कुश्टा शिक्षणाच्या आदाराचेर परब भाटकाराच्या आड आपले हक्क मेळोवपाक आवाज काडटा. कुश्टाक कायद्यांचो अभ्यास आसता म्हणून तो हें पावल उखलता. थंयच गांवकार वाड्यावेले हेर लोक अनाडी/अशिक्षीत आशिल्ल्या कारणान तांकां आपल्या हक्काची जाणीव आसना आनी भाटकाराचे शेकातळा आपले जिवीत सारप योग्य आसा असो समज तांचो आसता. हांगा अशिक्षीत आशिल्ल्या कारणान हो वर्ग उपेक्षीत थारलां अशें मत अभ्यासक हांगा मांडटा.

गोंयांत जावपी समाजीक राजकरणाचें चित्र भाटकार आनी कामगार/गांवकार हांच्या माध्यमांतल्यान हे कथेंत आयिल्लें पळोवंक मेळटा.

2. संप

संप ही शंकराच्या जिणेची कथा. पात्रांव आनी मास्तराच्या सकयल कामगार म्हणून शंकर वावुरतालो. कामगार म्हणटना दिसवड्याच्या पगाराचेर ताचे घर चलताले. हे

कथेंत आमकां पयशांच्या फुडें सत्याक मोल ना हें दिसून येता. सत्याक धरून चलपी शंकर जेन्ना पात्रांव आनी मास्तराच्या आड आवाज काडटा त्या वेळार पयशां फुडें शंकराचे सत्य टिकना.

अर्थीक स्थिती.

“गोकळाच्या काळजांत चर जालें.”

“पोराची सामकीच हाडां दिसतात.”

“ना, ना म्हुणोन नवसांनी देवाकडेन चेडू मागून घेतलें आतां तेका आमच्यानी धड पोटभर गोटे घालूंक जायनात” (गर्जन, पान नं 82).

हे कथेंत गोकूळ आनी शंकर दिसवड्याचें काम करून आपलें घर चलयतात. पूण गरीब आशिल्ल्या कारणान तांका सदांच उपेक्षीत लेखतात. (मास्तर जेन्ना सद्दां सुंदऱ्याक वायट नदरेक पळयता, ताचीं फकाणां करता तेन्ना आपल्या गांवच्या चलये वांगडा मास्तराचे हें वागप शंकराक आवडना आनी तो मास्तराच्या कानार दोन फुलयता.

हाचो परिणाम म्हळ्यार पात्रांव शंकर आनी सुंदऱ्याक हेर कांय कामेऱ्यां वांगडा कामावेले काडून उडयता. ह्या करणाक लागून तांच्या घरांतली अर्थीक स्थिती विकट जाता.

“ ‘सते फुडे शाणपणा चलना’. ह्या गरीब अनाडी कामेऱ्यांचो विक पाँडट खंय आसा हें मास्तरान आनी पात्रावान जुस्त जाणिल्ले.” (गर्जन पान नं 85).

कामेरी जेन्ना आपलो अधिकार मेळोवन घेवपा पासत पात्रांवा आड संप काडटात त्या वेळार कांय कामगारांक पात्रांव पयशांचे आमीश दाखोवन आपल्या वटेन करून घेता आनी संप थंयच शेणता.

गरिबीक लागून हेर कामगार फटींगपणाचो सहजतयेन कशें शिकारी जातात ते हांगा पळोवंक मेळटा. तशेंच ते अशिक्षीत आशिल्ल्याचो फायदो वयलो वर्ग घेतात. शिक्षण मनशाक शाणो करता हे तितलेच खरे. अशिक्षीत आशिल्ल्या कारणाक लागून ह्या कामगार वर्गाक ते उपेक्षीत लेखतात.

“हय भावो, हांव जावन सांगता तुका. बा चार दीस जाले, जोरान फडफडटा. चूल पेटयतलें म्हटल्यार घरांत दोन तांदळां गोटे नात, म्हजे कडेन तर इख्ख खातो म्हटल्यार दमडी ना.” (गर्जन, पान नं 87).

अर्थीक स्थिती विकट जाल्ल्या कारणान सुंदरे त्याच खणीर परत कामाक वचपाचो निर्णय घेता. परत कितली छळणूक ताच्या वाट्याक येवपाची आसा हाचीच खंत जाता.

लिंग

समाजांत बायलमनशेक दादलो खंयच्या नदरेन पळयता तिका कितलो मान दिता हें जयंती नायकाच्या प्रत्येक कथेंतल्यान दिसून येता. प्रत्येक पांवड्यार बायलमनशेचे शोशण जावप ही नवी गजाल न्ही. ते शोशण मानसीक रूपान जांव वा शारिरीक, बायलेचें सोशण हें सातत्यान जाता.

सुंदर्याक मास्तर तांच्याच वाठारांत येवन वायट नदरेन नियाळटा. ताचीं फकाणां करता. हें सगळें करपाची मेकळीक ताक मेळ्ळ्या ती समाजान रचिल्ल्या नियमांक

लागून. दादल्यान बायलेक वायट नदरेन पळोवप, तिचीं फकाणां करप ह्या गजालीक समाजान दादलो तो, तशें करताच न्ही' म्हूण मान्यताय दिला. म्हणूनच दादल्याक ही वागणूकेंतली मेकळीक फावो जाल्या . बायल सदांच उपेक्षीत थारल्या. आपल्या वांगडा जाल्ल्या छळणूके आड सुंदरे जेन्ना आवाज काडटा तेन्ना ताका, आनी ताका आदार दिवपी वांगड्या सयत कामांतल्यान काडून उडयतात अशी अवस्था बायलेची ह्या कथेंत जाल्ली पळोवंक मेळटा.

3. अर्जुना तळप

अर्जुना तळप ही कथा दोन मोग्यांची काणी जावन आसा.

जना आनी सुमन. जना व्हड सुटकेझुजारी आनी सुमन एक गांवचे सर्व सामान्य चली. पुर्तुगेजांनी गोंयचेर आपलो शेक गाजोवंक सुरवात केल्ली त्या वेळार घडील्ली ही जना आनी सुमनाची काणी.

गोंयचो इतिहस पळयलो जाल्यार पुर्तुगेजांनी ४५१ वर्सा गोंयचेर आपलें शासन चलयिल्लें. वेपारी म्हणून गोंयांत भितर सरपी पुर्तूगेजांक हळू हळू सत्तेची ताकद समजली आनी गोंयच्या भौसाचेर पुर्तूगेजांनी आपलें शासन चलयलें.

पुर्तुगेजांक शासन चलोपाचो अधिकार गोंयच्या भौसा कडल्यान मेळूंक नाशिल्लो आनी म्हणूनच बळजबरीन ते आपले शासन चलयताले. तांच्याखातीर गोंयचो भौस उपेक्षीत आसलो.

क्रूर वागणूकेंतल्यान लेगीत गोंयकार बळी थारना अश्या वेळार आमिश दोखावन कांय गोंयकारांक पुर्तुगेजांनी आपल्या बाजून करून घेतिल्ले.

जना हो व्हड सुटकेझुजारी आशिल्लो. गोंयच्या सुटकेच्या चळवळींत मोटे उमेदीन आनी पोटतीडकीन तो आपूण जावन भितर सरिल्लो.

“ पुर्तुगेजांचे राजवटींतल्यान गोंय मुक्त करूंक जाय, पाखल्यांच्या राक्षशी अत्याचारांतल्यान आपल्या आवय -भयणांक वाचोवंक जाय, हेच ताचे ध्येय आशिल्लें.”(गर्जन, पान नं 92).

पुर्तुगेजां खातीर गोंयकार म्हणल्यार कुस्कुटासमान आशिल्ले. तांच्यो संस्कृतीक चाली रिती बदलून नव्या चाली रितीचे पालन करपाक गोंयकारांक धमकायताले. थंयच गोंयच्यो कितल्योश्योच बायलो तांच्या खातीर भोग वस्तू आशिल्ल्यो. गोंयचे पुराय चित्र पुर्तुगीजांनी बदलिल्ले. अशा वेळार कांय सुटकेझुजारी तांच्या आवाज पोटतीडकीन आवाज काडटाले.

“ पूण गोंयच्या तरणाट्यांच्या मनांत किल्ल्या ह्या देशभक्तिच्या रोप्यांक किड लावपी कांय पुर्तुगेजांचे उश्टे चाटपी सुणेंय आशिल्ले. तांणी चाडी केली, गांवच्या चॅफीन जनाच्या नांवांर वॉरेंट काडले. ताका जितो धरून दितल्यांच्या नांवांर इनाम जाहीर केले.”(गर्जन, पान नं 93.)

पयशांच्या सत्तेचेर पुर्तुगेजांनी कांय गोंयकारांक आमीश दाखोवन तांकां आपले दास केले.

पुर्तुगेजांचो सांगात दिवपी गोंयकारांनी नकळता पुर्तुगेजांक आपल्याचेर सत्ता गाजोवपाचो अधिकार दिलो.

हे कथेंत पोर्तुगेजांनी गोंयकारांक उपेक्षीत लेखून तांचेर कशें आपले शासन चलयिल्ले हाचो अभ्यास करपाक मेळटा.

“ सुमन येवजीताले, येदो व्हडलो सुटकेझुजारी आपल्या सारक्या एक खेडवळ चेडवाक आपणायत?” (गर्जन, पान नं 93.)

गांवांतलो मनीस शारांतल्या मनशां समोर उपेक्षीत आसता असो दुबाव सुमनाच्या मनांत झोपय घालता. पयशांनी वा पदान व्हड आशिल्ल्या मनशां मुखार सर्वसामान्य मनीस सदांच उपेक्षीत आसता अश्या प्रकारची विचारसरणी हे कथेंत सुमन ह्या पात्राच्या माध्यमांतल्यान मेळटा.

आपूण खेडेगांवांतली चली आशिल्ल्या कारणान सुटकेझुजारी जनाचेर आशिल्लो आपलो मोग व्यक्त करपाक सुमन फाटीं फुडें जाता. तो गांवच्या गरीब चलयेक हयकार दिवचोना हो भंय सुमनाच्या मनांत आसा. उपेक्षीतांचो अभ्यास करपाक प्रवृत्त करपी एके वेगळे तरेची विचारसरणी सुमनाच्या मनांत आयिल्ल्या दुबावांतल्यान मेळटा.

4. काणी सिंद्रेलाची

काणी सिंद्रेलाची ही कथा दोन मोग करप्यांमदीं जातीक आनी गरिबीक लागून आयिल्ल्या दुराव्याचें चित्रण करता. एकामेकां कडच्यान पयस जाल्ल्या कारणान चल्याक मानसीक त्रास जातात आनी तातूंतल्यान तो भायर पडटा.

“पूण तुयें सांगला तेसो सिड्ढेलाचो राजकुंवर राजा न्हू. गिरेस्त न्हू. तो गरीब दुबळो. जातीन सोकल.”(अथांग पान नं ३९.)

ह्या वाक्यांतल्यान लेखक सामाजांत चलिल्ल्या जाती भेदाचेर उजवाड घालता. जातीक लागून मनशांक उपेक्षीत लेखप ही भारतीय समाजांत सहजपणान चलत आयिल्ली प्रक्रिया. गरिबीक लागून एल्सा आनी फिलीपाचो मोग अर्दकुटो थारता. सिड्ढेलाच्या काणयेचो आदार घेवन एल्सा जातीक आनी गरिबीक लागून अपूर्ण उरिल्ली आपली काणी सांगता.

5. लाचारीचे हिंवट.

‘लाचारीचे हींवट’ ही कथा भाटकार आनी कामगारा मदीं भाटाक लागून जावपी वाद विवादाचेर आदारून आसा. दत्तू, आबी भाटकाराल्या भाटांत वावुरतालो. आबी भाटकाराचो जीव दत्तूच्या आज्यान वाटायिल्लो म्हणून पंचवीस एक माडांचो जागो दत्तूच्या आज्याक ताणें इनाम म्हणून दिल्लो. तेन्नाच्यान तो जागो दत्तूच्या घराण्याचे मालकीचो जाल्लो. पडींग आशिल्ली जमीन दत्तूच्या आज्यान भांगर कशी पिकयल्ली. उपरांत जमीन परत हातासपाक आबी भाटकारालो चलो जॉन भाटकार येता आनी त्या प्रसंगांतल्यान लाचारिचें हिंवट दत्तूच्या घरार कोंसळटा.

सत्ता

भाटकार जाल्ल्या कारणान जॉन भाटकाराक गांवांत खूब मान आशिल्लो. पूण हळू हळू उपेक्षीत म्हळ्यार आपल्या सकयल वा आपल्या भाटांत काम करपी लोकांचेर अन्याय करपाक जॉन भाटकार सुरू करता.

“हैं चोय दत्त हांव कित्याक येयलो जाणां?” म्हाज्या शापयान दिलेलो भाटाचो कुडको म्हाका परतो जायो, त्या बदला तुकां पांच हजार रुपया दितां” (गर्जन, पान नं 116).

दुसऱ्या दिसा भाटकाराल्या मनशांनी दत्तूक भाटांत पांय दिवंक दिलोना. तिडकीन दत्तून पुलीशेंत केश करूंक गेलो. पूण पुलीसांनी ताका आडवें तिडवें करून परतिलो.

दत्तू आपल्या हक्कान भाटकाराचें सांगण्याक न्हयकारता. उपरांत भाटकार दत्तूक भाटांत वचपाचो बंद करता. आपलो अधिकार मेळेवन घेवपा पासत दत्तू पुलीशेंत केस करपाक फुडें सरता पूण भाटकार सत्तेर आशिल्ल्या कारणान पुलीस दत्तूक आडवें तिडवें सांगून परतितात.

हेर वर्गाच्या तुलनेंत दत्तू उपेक्षीत वर्गांतलो आशिल्ल्या कारणान ताका अपेस येता. फुडें दत्तू कोर्टांत केस घालता. कोर्टांत केस वर्सान वर्स चलता. ह्या वर्साच्या काळांत दत्तूच्या आर्थीक परिस्थितींत बरोच फरक पडटा.

“हय बाय बेगीनच केल्यार बरें. मागीर नाजाल्यार चडार पडत. आनी एकदां आपीनेशी भितर पिकल्यार आमच्यांनी सांबाळूंक जांवचेना.”

“पयसो नाका? सरकारी इस्पिशेंत केल्यार बुरसोन वखदाक पांचशें रुपये लागतले!” (गर्जन, पान नं 113).

ताची चली विजय भलायकेन बरें नाशिल्ल्या कारणान शेवटाक दत्तूक भाटकाराचें पायां कडेनच वयचे पडटा. सत्ता आनी पयसो आसल्यार फट लेगीत खपता. आनी हीच गत दत्तूची जाता. समाजांत सत्तेन आशिल्लो वर्ग आनी शोशीक वर्गां मदीं सदांच उपेक्षीत वर्ग हारता हें ह्या कथेंत चित्रायला.

3.3 आन्तोनियो ग्रामस्कीच्या सिध्दांताच्या नदरेंतल्यान अभ्याशिल्ल्यो कथा.

1. नातें

नातें हे कथेंत आयिल्ल्या उपेक्षीत समाजाचो अभ्यास ग्राम्स्कीन मांडिल्ल्या हेजीमोनीच्या सिध्दांतल्यान करूं येता. ही कथा कोणाच्योच व्यथा उक्तायना. सोशणाचो प्रकार ह्या कथेंत दिश्टी पडना. पूण फक्त शोशण जावप म्हळ्यारच उपेक्षीत लेखप अशेंय न्ही. ह्या कथेंत भाटकार आनी भाटांत वावुरपी कामगाराचो उल्लेख लेखिकेन केला. समाजीक बांधावळींत सगळ्यांच्या संमतीन वा अनुमतीन शासकाक शासन चलोवंक अधिकार मेळिल्लो आसता हे सास्कृतीक वर्चस्ववाद ह्या सिध्दांतांत ग्रामस्की जशें स्पश्ट करता की ह्याच प्रकारचें चित्र हे कथेंत आयलां. भाटकार हो प्राकृतीक नदरेन आपणायिल्ले समाजाचें पात्र आसा आनी ताच्या खाला खंयच बळजबरी करिनासतना कामगार आपले काम करतात. तांका भाटकाराचो खंयच दोश दिसना. ह्या समाजाच्या बांधावळींत आपले स्थान भाटकाराचे सकयल आसा हें कामगारांनी सहजतायेन आपणायला.

विशणूबाब हो गांवचो गांवकार तसोच भाटकार आनी चेडोदाद हे भाटांत वावुरपी. चेडोदाद आर्थीक परिस्थितीनय उपेक्षीत थारता. अर्थ वेवस्था कमी आशिल्ल्या कारणानच ताचो उल्लेख कामगार वर्गांत जाला आनी तो उपेक्षीत थारला.

“पयलींच संतत जाल्ल्यान घोव बायलेक दोगांकूय ताका खंय दवरूं आनी खंय नाका जाल्लें. पूण चेडोदादाचे गरिब परिस्थितीक लागून ताची पोटापाण्याची वेवस्था मात

सारखी जायनाशिल्ली. ते खातीर ती दोगांय बाबडीं सामकीं सकयल वयर जाताली.”
(गर्जन, पान नं 13).

कथेंत आयिल्ले हें वाक्य चेडोदादाची अर्थीक परिस्थीतिची जाण करून दिता.
दिसवड्याचे पयशांचेर पोट भरपी हें घराणें आसा.

“आवडू बाळंत जाल्या उपरांत सारख्या सतराव्या दिसा विष्णूबाबाले बायलेन ना ना
म्हणून जाण्टेपणांत चल्याक जल्म दिलो. विष्णूबाब गांवचो गांवकार. भाटबेसकार
मनीस. गांवच्या लोकांक प्रसंगार पावपी. ताच्या घराक दिवो पेटलो म्हूण सगळ्या
गांवभर लोकांक उमेद जाली”(गर्जन, पान नं 13).

चलो जाला म्हणून उमेदीन चल्याक उल्लेखून आयिल्ले वाक्य लिंग भेदाक तेंको
दिता. चलयेचो उल्लेख करिनासतना चलयेक उपेक्षीत लेखपाची क्रिया त्या वाक्यांत
जाला.

2. राखणदार

हे कथेंत उपेक्षीत समाजाचे हाल उपाद्रे दिसून येतात. जाती प्रमाणान उणें लेखप हें
हे कथेंत आयलां. भाटकार, मुंडकार आनी भागेली हांच्या वेवसायीक जिणे भोवतणी
हें कथानक घुंवता. वेवसायीक जिणेंत भाटकार भागेल्याचेर कशें सोशण करता तें
पळोवंक मेळटा.

“ आपा, तुका निमणें विचारता. तूं अंदू म्हाका खंड घालतलो काय ना?”(गर्जन, पान
नं 35).

आपा हो शेतांत वावुरपी भागेली आनी गजाबाब आनी चलोबाब हें धनी.आपाल्या बापायन गजाबाबा कडल्यान हें शेत रोवपाक घेतिल्लें आनी गजाबाबान तांचे कडल्यान खंडाची अपेक्षा केन्नाच करूना. पूण नव्या पिळगेंतलो चलोबाब आपा कडल्यान खंडाची अपेक्षा करता आनी खंड दिवपाक न्हयकारीत जाल्यार ना ना तरेन ताचें शोशण करता.

समाजांत भाटकाराचो दर्जो व्हड आशिल्ल्या कारणान भागेली सदांच ताच्या शेकातळा आसतात. भागेली आपल्या पोटा खातीर ताचे आड गेलो जाल्यार हातान आसा ते लेगीत वगडावन बसपाची शक्यताय चड प्रमाणान आसता. भागेली जाल्ल्या कारणान कायद्यान ती जमीन ताची आसना. भाटकाराच्या एका आदेशाचेर भागेल्याची जीण उद्वस्त जावंक पुरो आसता. आनी समाजाची ही मनशांक वेगवेगळ्या गटांनी वाटून समाज चलोवपाची प्रक्रिया सांस्कृतीक नदरेन प्राकृत आसा. आनी हाचोच अभ्यास आमकां वेगवेगळ्या विद्वानांनी आपल्या सिध्दांतांत मांडिल्लो अभ्यासूक मेळटा.

ग्रामस्कीन रचील्ल्या सांस्कृतीक वर्चस्ववाद सिध्दांत समाजाच्या हया आंगाचो अभ्यास करपाक मदत करता. चेडोबाब सगळ्या भागेल्यांचेर आपलो शेक गाजयतालो. भागेली आपल्या हक्का खातीर आवाज काडपाक फाटीं पडटाले. कश्ट सगळें भागेल्यानी करप आनी ताच्या पिकाचें अर्दे सूर्ख भाटकारान घेवप हो अत्याचार हांगा जाता. कार्ल माक्साचो माक्सवादी सिध्दांत हांगा लागू जाता.

4. निश्कर्श

‘डॉ. जयंती नायक हांच्या वेंचीक कथेंतलो उपेक्षीत वर्ग आनी व्यथा’ ह्या प्रबंधा वरवी उपेक्षीत समाज लागिच्यान अभ्यासतना वेगवेगळ्या गजालींचो म्हाका दिश्टावो जालो. समाजांत फक्त सकयल्या वर्गा भितरच उपेक्षीत वर्ग आसना तर सगळ्यां वर्गांत उपेक्षीतांचो आस्पाव जाता. तशेंच उपेक्षीतांचे सुध्दा उप वर्ग आसा हाचें पुरावे मेळटात.

उपेक्षीत वर्गाचो इतिहास चाळटाना कांय विद्वानांनी उपेक्षीतांच्या जिणेचेर सोदवावार करून सिध्दांत रचल्यात. तें सिध्दांतां प्रमाण आन्तोनियो ग्राम्स्कीच्या सांस्कृतीक वर्चस्ववाद सिध्दांतांतल्यान समाजांत जे कोण सत्तेर येता तो आपल्या मुल्यांक सांस्कृतीक मुल्यां म्हणून समाजांक पटोवन दिता की हीच प्रकृतीक वेवस्था आसा. लोक जेन्ना हाका मान्यताय दिता तेन्ना ते आपल्या आर्थीक परिस्थितीक लागून एखाद्या व्यक्तीक, वेवस्थेक वा शासनाक दोश दिनात आनी प्राकृतीक मानताता.

‘रणजीत गुहा’ आनी ‘दिपेश चक्रबोर्ती’ हांच्या सिध्दांताच्या प्रमाण शासक उपेक्षीत वर्गाचेर आपले शासन चलयता. आनी जेन्ना उपेक्षीत वर्ग शिक्षीत जाता तेन्ना शासकांच्या वागणेक उपेक्षीत वर्ग न्हयकारता. ‘गायत्री स्पीवाक’ आपल्या सिध्दांतांत बायलेक केंद्र स्थानार दवरून तिका उपेक्षीत लेखपा फाटले वेगवेगळ्या कारणांचेर बडी मारता.

डॉ.जयंती नायकाच्यो कथा जेन्ना वयले निकश लावन अभ्यासल्यो तेन्ना कांय कथांनी उपेक्षीत वर्ग येवना देखून त्यो कथा सोडून उरिल्ल्या वेंचीक 26 कथांचो

खोलायेन अभ्यास केलो. सिध्दांतांच्या माध्यमांतल्यान कथांचो अभ्यास केलो आनी ताचेर आदारीत कथांचें वर्गीकरण केलें

कथांचें वर्गीकरण

गायत्री स्पिवाक	रंजीत गुहा आनी दिपेश चक्रबोर्ती	आन्तोनियो ग्रामस्की
1. निमणें बंड	जैत	नातें
2. पिश्याची बायल	संप	राखणदार
3. बोके	अर्जुना तळप	
4.सार्थक	काणी सिंद्रेलाची	
5.अशीय एक जीण	लाचारीचे हिंवट	
6. गारणें	लाचारीचे हिंवट	
7.गाठयिल्लो दोरो		
8.आसाडी		
9. शारदम्मा		
10. सपन		
11.तिची काणी		
12.उमा		

13. मुमताज		
14.भारगत		
15. तो येतलो देखून		
16. भेट		
17. सितामाय.		
18. रगतबंबाळ पावला.		

तक्त्याच्या आदारान आमकां कळटा, डॉ. जयंती नायकाच्या कथांनी सगळ्यांत चड उपेक्षीत लेखिल्लो वर्ग म्हळ्यार बायल. बायलेक समाजांत वेगवेगळ्या आयामांनी उपेक्षीत लेखला. कांय वेळा एकच बायल दोन, तीन फावटी उपेक्षीत लेखिल्ली पळोवंक मेळटा. दुसऱ्या भागांत तिन कथा आस्पावतात जातूंत वयलो वर्ग सकयल्या वर्गाक उपेक्षीत लेखता पूण ह्या कथेंतली पात्रां शेवटाक सोशण करपी वर्गाचो विरोध करतात. विरोध करप शिक्षणाचो आदार आशिल्ल्यान शक्य जाता. तिसरें भागांत दोन कथा आस्पावतात जातूंत भाटकार मुंडकारांक उपेक्षीत लोखतात.

डॉ.जयंती नायक हांच्या चारूय कथा संग्रहांतल्यो कथा पळयल्यो जाल्यार तांचीं पाळां मुळां गावांकडेन आशिल्ली पळोवंक मेळटात. लेखिका गांवगिऱ्या वाठारांतली आशिल्ल्यान तिचें कथांनी गांवांतल्या उपेक्षीत वर्गाचें चित्रण सहजपणान आयला. लेखक संवेदनशिल आशिल्ल्यान आपल्या वाठारांतल्या उपेक्षीतांची जीण स्पश्टपणान कथांनी चित्रायल्या.

हयो कथा समाजांत चलिल्लो हो अन्याय, ही उपेक्षीत वागणूक आनी सोशण हांचेर ठळकपणान उजवाड घालातात. साहित्य फक्त मनोरंजना खातीर न्हय तर समाज प्रबोधनाचेंय काम करता. हयो कथा समाजांतल्या हें त्रुटीचेर उजवाड घालून समाज सुधारच्या कामा खातीर विचार परिवर्तनाचें काम करतात हांतूत मातूय दुबाव ना.

5. आदारावळ

कोंकणी

- आमोणकार, अवधूत. (संकलन, संपादक) *जयंतीची कथा आस्वाद आनी समिक्षा*. आमोणें,केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2006.
- नायक, जयंती. *अथांग*. आमोणें,केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2002.
- नायक, जयंती. *गर्जन*. आमोणें,केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 1989.
- नायक, जयंती. *आर्त*. आमोणें,केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2019.
- नायक, जयंती. *तिची काणी*. आमोणें,केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2020.

इंग्लिश

- Guha, Ranjit. *Subaltern studies I Writings on South Asian History and Society*. new york: Oxford University Press, 1982.
- Guha, Ranjit. *Subaltern studies II Writings on South Asian History and Society*. new york: Oxford University Press, 1983.
- Guha, Ranjit. *Subaltern studies Guha, Ranjit. Subaltern studies V Writings on South Asian History and Society*. new york: Oxford University Press, 1987.
- Guha, Ranjit. *Subaltern studies VI Writings on South Asian History and Society*. new york: Oxford University Press, 1989.

वेबसाइट:

- <https://www.vocabulary.com/dictionary/subaltern>
- <https://www.slideshare.net/AvniDave1/sem-2ppt-4>
- <https://www.slideshare.net/tamsaPandya/subaltern-theory-170560105>
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/subaltern>
- <https://culturalstudiesnow.blogspot.com/2011/11/gayatri-spivak-can-subaltern-speak.html?m=1>
- <https://youtu.be/d7Gz78JECE8>
- <https://youtube.be/-OPELr-Qdgg>
- <https://www.brtannica.com/topic/subaltern-history>
- <http://cup.columbia.edu/book/can-the-sualtern-spak/9780231143851>
- <https://academicjournals.org/journal/AJHC/article-full-text-pdf/D007F0A40991>
- <http://cup.columbia.edu/book/sublatern-social-groups/9880231190398>

संशोधनात्मक प्रबंध

- D'Souza, Glenis, Maria. *Konkani Fiction In English Translation: A Critical Study*. Taleigao Goa: Goa University, 2016.
- Chakraborty, Abin. *Staging Tha Subaltern: The Politics of Post Colonial Subalternity In The Play of Utpal DUtt, Girish Karnad and Mahesh Dattani*. Calcutta University, 2014.

मुलाखत

- नायक, जयंती. *मुलाखत*. गोवा कोंकणी अकादेमी. पणजी, गोंय. 19/04/2022.

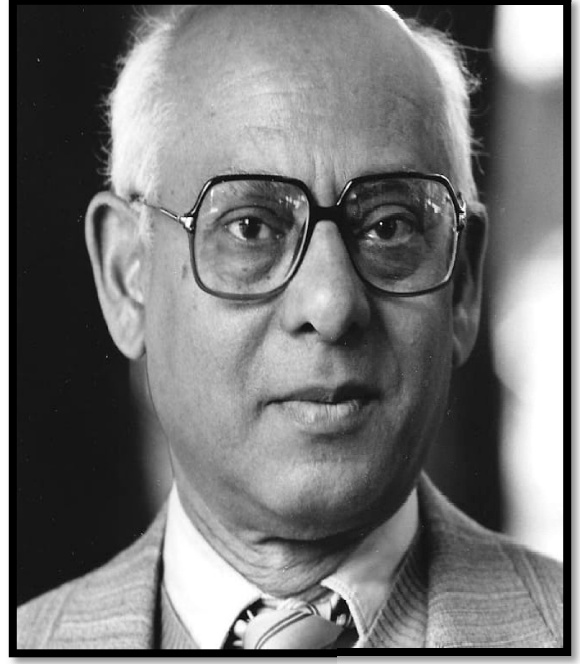
परिशिष्ट

डॉ. जयंती नायक.

आंतोनियो ग्रामस्की

रंजीत गुह

गायत्री चक्रबोर्ती स्पिवाक

दिपेश चक्रबोर्ती

